

'Εν 'Ολύμπω

Τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό

ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ
«ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ, ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ»

Αριθμός Τεύχους: 16, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2020
Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.enolympo.gr

- Κοινωνιολογικά θέματα
- Δρώμενα του Δικτύου
- Καλλιτεχνικά θέματα

- Λαογραφικά θέματα
- Ιστορικά θέματα
- Παιδαγωγικά θέματα

- Λογοτεχνικά θέματα
- Πολιτιστικά θέματα
- Περιβάλλον ● Οικολογία

ΞΥΘΛΥΜΠΩ

τριμηνιαίο ηλεκτρονικό
περιοδικό

Ιδιοκτησία:

Δίκτυο Καλλιτεχνών και
Επιστημόνων για την ανάπτυξη
της Επαρχίας Ελασσόνας

Υπεύθυνη έκδοσης:

Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά
Έδρα: Ελασσόνα, 6ης
Οκτωβρίου 84, 40200

Διεύθυνση Σύνταξης:

Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά

Συντακτική Επιτροπή:

Κορίνα Πάντου

Βασίλης Ζαρζώνης

Φιλολογική επιμέλεια:

Κορίνα Πάντου

Δημιουργική επιμέλεια

Σελιδοποίηση:

Μαρία Μοσχογιάννη

Ηλεκτρονική υποστήριξη:

Αθανάσιος Αδάμου

Τεχνική υποστήριξη:

Σταύρος Σαχινίδης

Νομική Σύμβουλος:

Αναστασία Χαιρετίδου

Πληροφορίες:

Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά
6976832232

elempliou@gmail.com

Σημείωση σύνταξης:

- Επιτρέπεται η ελεύθερη
άντληση στοιχείων, αρκεί
να αναφέρεται η πηγή
και ο συγγραφέας
- Οι συγγραφείς των άρθρων
φέρουν την ευθύνη
για τις απόψεις τους

Ακόμη ένας χρόνος «Έν Όλύμπω»...

Άλλο ένα τεύχος ολοκλήρωσε την πορεία του, άλλη μία χρονιά έκλεισε με τη βοήθεια όλων σας. Με το τεύχος αυτό συμπληρώνουμε τέσσερα έτη ηλεκτρονικού περιοδικού «Έν Όλύμπω» και προχωρούμε στο πέμπτο, με την ίδια ένταση και το ίδιο μεράκι. Ευχαριστούμε όλους τους συμμετείχαν με τα άρθρα τους, όλα

αυτά τα χρόνια και στήριξαν το περιοδικό. Είναι τιμή μας, που σας έχουμε κοντά μας. Ευχαριστούμε τους αναγνώστες για τα καλά τους λόγια. Μας δίνουν δύναμη να συνεχίσουμε και να πάμε ακόμη πιο ψηλά το περιοδικό που προβάλλει τον τόπο μας, τα ήθη και έθιμά του, την ιστορία και τον πολιτισμό του.

Lockdown

Χειραψίες,
που σφίγγουν το νόημα!
Χαμόγελα,
πλαστικά σε σακούλια.
Θυμωμένη σκόνη τα πάρκα γερνά.
Κάποια φευγαλέα βλέμματα
πάντα....
γρτζουνούν τις «τρύπες» μας.
Κι ολοένα,
οι καιροί ολισθαίνουν.
Οι κατηφοριές,
κατόρθωμα «Μεγάλων».
«Εκπομπές», μηνύματα-«φυλακές»...

Τα αδρανή τοπία
Μαζεύουν σκιές μπρος και πίσω,
μόλις νυχτώνει...
Μεσοπέλαγα
ο Πολιτισμός ανεμοδέρνεται
κι η Ομορφιά με ουρλιαχτό ξεσχίζεται,
όπως αφρός στα βράχια:
«Σκεπάστε πια τις κρύες πέτρες
που κρυστάλλωσαν τα στήθη,
τελευταία.
Lockdown»!

ΚΟΡΙΝΑ ΠΑΝΤΟΥ
Φθινόπωρο 2020

Περί εμβολίου

Ενώ τα πάντα είναι ρευστά κι ήρθαν τα κάτω πάνω
και για τον κορωνοϊό υπάρχουν απορίες,
έχω μεγάλο δίλημμα: Το εμβόλιο να το κάνω
ή θα 'χω επικίνδυνες υγείας ιστορίες;

Άλλοι το εμβόλιο θεωρούν ως μόνη σωτηρία,
ενώ άλλοι προειδοποιούν «ο κίνδυνος μεγάλος»!
Ποιον να πιστέψω, φίλοι μου; Ίδου η απορία,
αυτό που λένε οι γιατροί ή ο κάθε παπαγάλος;

Την πείρα κάτω έβαλα και την σοφία μου όλη,
το θέμα αφού μελέτησα, βρήκα επιτέλους λύση
και να την εφαρμόσετε σας συμβουλεύω όλοι,
διότι την υγεία σας πολύ θα ωφελήσει.

Θα βάλω την γυναίκα μου να κάνει εμβόλιο
πρώτη
κι αν σε τρεις μήνες τίποτα δυσάρεστο δεν
πάθει,
τότε θα κάνω εμβόλιο!!! Στα σίγουρα, διότι
ρητά απαγορεύεται να κάνουμ' άλλα λάθη.

Αλλά κι' εδώ την «πάτησα», αφού έκανα βλακεία,
σαν πήρα για γυναίκα μου την ξακουσμένη Φώτο,
που από μένα πιο μικρή είναι σε ηλικία
κι' έτσι για εμβόλιο θα με καλέσουν πρώτο!!!

Λευτέρης Μουφτόγλου
συγγραφέας, ποιητής,
μέλος της ΕΛΒΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ακόμη ένας χρόνος «Έν Όλύμπω»..., της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 2
- Lockdown, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου .....σελ. 2
- Περί εμβολίου, του Λευτέρη Μουφτόγλου, συγγραφέα και ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ.....σελ. 2
- Στοχασμοί περί επιλογής και ελευθερίας, ασφάλειας και ανασφάλειας, της Χρύσας Πιτένη, ψυχολόγου .....σελ. 3
- Εξ αποστάσεως εκπαίδευση του Επίκουρου (341 π.Χ.-270 π.Χ.) κι η «απόσταση» από το «λάθε βίωσας», της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου.....σελ. 4
- Η Οικογένεια από τον 19ο στον 21ο αιώνα, του Δρα Ιωάννη Σιγάλα, παιδοψυχιάτρου .....σελ. 6
- Ποιοι θεωρούνται Έλληνες; του Σπύρου Μπούμπα, εκπαιδευτικού και συγγραφέα.....σελ. 7
- Άγνωστες πτυχές της απελευθέρωσης της Επαρχίας Ελασσόνας το 1912, του Παύλου Λάλου, δημοσιογράφου και συγγραφέα .....σελ. 8
- Μετά τη στάχτη, του Θεοδωρή Γαβριηλίδη, ποιητή .....σελ. 9
- Δήμος Ελασσόνας: Γεωγραφία, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός, του Θωμά Ν. Λιόλιου, φιλολόγου, εκδότη και επιστημονικού ερευνητή του ΙΑΚΑ.....σελ. 10
- Κορωνοϊός Β' (Κάλαντα), του Λευτέρη Μουφτόγλου, συγγραφέα και ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ.....σελ. 10
- Ο Κέρβερος, του Βασίλη Ζαρζώνη, φιλολόγου και συγγραφέα .....σελ. 11
- Η βρύση της Παναγίας στην Τσαριτσάνη, του Θανάση Νούσια, Τεχνολόγου Συστημάτων Παραγωγής και Αστυνομικού ....σελ. 12
- Οι αφιερωτές του Λιβαδίου και της Δολίχης στην πρόθεση 84 της Μονής του Σπαρμού (1633-1674), του Κώστα Σπανού, συγγραφέα, εκδότη του περιοδικού «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» .....σελ. 13
- Η Μονή της Χώρας, της Δέσποινας Χίντζογλου - Αμασλίδου, γιατρού και μέλος της ΕΛΒΕ .....σελ. 14
- Λίγο ακόμα..., του Μιχάλη Παπασύλου, εκπαιδευτικού .....σελ. 14
- «Μοιρολόι της φώκιας», Χριστούγεννα 2020, της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 15
- «Τα Λουκατσάρια ή Ρογκατσάρια», του Γιώργου Νακούλα, φιλολόγου .....σελ. 15
- Χριστούγεννα πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου!, της Ευαγγελίας Ράππου, Μεταδιδακτορικής Ερευνήτριας με Πανεπιστημίου Αιγαίου Τ. Ε.Π.Α.Ε.Σ.....σελ. 16

Στοχασμοί περί επιλογής και ελευθερίας, ασφάλειας και ανασφάλειας

1ο ΜΕΡΟΣ

Ο άνθρωπος που παίρνει θέση υπέρ μιας επιλογής και που συνειδητοποιεί ότι δεν επιλέγει μονάχα τι θα είναι ο ίδιος... δεν μπορεί να αποφύγει το αίσθημα της ολοσχερούς και βαθιάς του ευθύνης, (Jean- Paul Sartre, L' existentialisme est un humanisme, 1945).

Ισχύει η παραδοχή πως η καθημερινότητα μας, η ζωή μας ολόκληρη, είναι ένα μωσαϊκό επιλογών. Η ύπαρξη επιλογών βρίσκεται παντού στη ζωή μας. Οι περισσότερες σύγχρονες δυτικές κοινωνίες θεμελιώθηκαν στην **Αρχή της ελευθερίας επιλογής**. Ωστόσο αυτή η ελευθερία λίγο ή πολύ μας φέρνει αντιμέτωπους με διλήμματα και με αμφισβησίες οι οποίες προκαλούν στρες και δυσκολία πολλές φορές στη λήψη αποφάσεων.

Σύμφωνα με τον Barry Schwartz στο βιβλίο του *The Paradox of Choice- Why more is Less, (2004)*, κάθε μέρα, κάθε δευτερόλεπτο της μέρας, επιλέγουμε και για κάθε επιλογή υπάρχει μια εναλλακτική. Η ύπαρξη, ή τουλάχιστον **η ανθρώπινη ύπαρξη ορίζεται από τις επιλογές που οι άνθρωποι κάνουν**. Τα καλά νέα είναι πως η ελευθερία επιλογών μας απελευθερώνει, μας λυτρώνει ίσως, ενώ τα κακά νέα είναι πως μας επιβαρύνει με το φορτίο της ευθύνης της επιλογής.

Υπάρχει μια σειρά παραγόντων που συμμετέχουν στις διαθέσιμες επιλογές μας και συνεπώς στη λήψη αποφάσεων. Πολλές φορές αυτοί οι παράγοντες περιπλέκουν την διαδικασία λήψης αποφάσεων απαιτώντας περισσότερο νοητικό κόπο. **Ευτυχώς δεν απαιτούν όλες οι αποφάσεις μας την ίδια νοητική δαπάνη ενέργειας** καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε μονομιάς σε μια έκρηξη ανεπανόρθωτων διαστάσεων της ύπαρξής μας.

Η συμβολή της Θεωρίας του Νου στη λήψη αποφάσεων

Αν αφήναμε τα εξωτερικά γεγονότα και ερεθίσματα να επηρεάσουν απευθείας τη συμπεριφορά μας δεν θα καταφέραμε τίποτα άλλο παρά να είμαστε έρμαια μιας απόλυτης ανελευθερίας.

Για το λόγο αυτό έχουμε αναπτύξει ένα τεράστιο **νευρωνικό δίκτυο** το οποίο συμβάλλει **στον καθορισμό στόχων** και στο **φιλτράρισμα** μιας σειράς επιλογών που έχουμε διαθέσιμες. Έτσι λίγο ή πολύ αποκτάμε την στοιχειώδη ελευθερία στη λήψη αποφάσεων.

Σύμφωνα με τους Lau και Hiemisch, (2017), η ελευθερία λήψης αποφάσεων σχετίζεται με τη συνειδητή σκέψη η οποία αφορά την απόφαση και τον «εαυτό». Πιο συγκεκριμένα, αφορά το **«καθρέφτισμα του εαυτού» (self-reflection)**. Το «καθρέφτισμα του εαυτού» δεν είναι απαραίτητο χαρακτηριστικό της συνείδησης. **Μπορούμε να είμαστε συνειδητά ενήμεροι των αποφάσεων που λαμβάνουμε ενστικτωδώς**, χωρίς να σκεφτούμε τις ανάγκες μας ή να καθρεφτίσουμε νοητικά γεγονότα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για να γίνει κατανοητή αυτή η τοποθέτηση είναι το βούρτσισμα των δοντιών.

Το πρωινό μας ξύπνημα αποτελείται από την επιλογή να βουρτσίζουμε τα δόντια μας, κάτι για το οποίο είμαστε ενήμεροι συνειδητά, χωρίς όμως κάτι τέτοιο να απαιτεί την νοητική αναπαράσταση ή τον αναστοχασμό των αναγκών

της Χρύσας Πιτένη
ψυχολόγου

μας. Έτσι το **«καθρέφτισμα του εαυτού»** χρησιμοποιείται σαν ένας ευρύτερος όρος για **καταστάσεις σκέψης που επισυμβαίνουν στη συνείδηση και συνεπάγονται την ελευθερία**.

Κάτι τέτοιο εμπερικλείει:

-τη νοητική αναπαράσταση

-την πρόβλεψη γεγονότων

-τις σκέψεις για τις σκέψεις (τους αξιολογητές και επόπτες ουσιαστικά των σκέψεών μας) και
- την αντανάκλαστική επιχειρηματολογία.

Μια **συνειδητή, λοιπόν, σκέψη αυξάνει την αξιολόγηση** των ενεργειών και δράσεων μας, ενδυναμώνοντας τον αναστοχασμό αφαιρετικών αξιών (όπως μπορεί να είναι για παράδειγμα ή έννοια του δικαίου) και των μακροπρόθεσμων στόχων. Φυσικά όπως προαναφέρθηκε η ελευθερία των αποφάσεων δεν στηρίζεται μονολιθικά στην συνειδητή σκέψη, (Lau & Hiemisch, 2017).

Οι προβλέψεις, οι σκέψεις -για τις σκέψεις- αυτό δηλαδή που ονομάζεται **«μετασκέψεις»**- η επιχειρηματολογία και άλλων εναλλακτικών επιλογών αποτελούν μερικά μόνο από τα χαρακτηριστικά που **συμμετέχουν στην ελευθερία του να αποφασίζουμε** μεταξύ μιας πληθώρας επιλογών. Αφού λοιπόν έχουμε αξιοποιήσει αυτά τα χαρακτηριστικά καταλήγουμε σε συγκεκριμένες συμπεριφορές και **δράσεις παρατηρώντας τις συνέπειες** αυτών και πόσο βοηθητικές ή μη ήταν για την επίτευξη του **στόχου** μας.

Τα **συναισθηματικά αποτυπώματα** καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της διεργασίας ασκούν επιρροή και **συνδράμουν στη λήψη αποφάσεων** με ένα τρόπο που αποδεικνύει την μη γραμμική φύση της ελευθερίας των επιλογών μας. Με αυτό τον τρόπο μοιάζει να σκιαγραφείται η ανάγκη των ανθρώπων για περισσότερη έλεγχο στις λεπτομέρειες της ζωής και ταυτόχρονα για περισσότερη απλοποίηση της ζωής τους. Άλλωστε στην απλότητα κρύβεται η ευτυχία.

Στην απλότητα κρύβεται η ευτυχία

Μπορώ να γίνω ευτυχισμένος με τα πιο απλά πράγματα και με τα πιο μικρά..

Και με τα καθημερινότερα των καθημερινών.

Μου φτάνει που οι εβδομάδες έχουν Κυριακές.

Μου φτάνει που τα χρόνια φυλάνε Χριστούγεννα για το τέλος τους.

Που οι χειμώνες έχουν πέτρινα, χιονισμένα σπίτια.

Που ξέρω ν' ανακαλύπτω τα κρυμμένα πετραδάκια στις κρυψώνες τους.

Μου φτάνει που μ' αγαπάνε τέσσερις άνθρωποι.

Πολύ...

Μου φτάνει που αγαπάω τέσσερις ανθρώπους.

Πολύ...

Που ξοδεύω τις ανάσες μου μόνο γι' αυτούς.

Που δεν φοβάμαι να θυμάμαι.

Που δε με νοιάζει να με θυμούνται.

Που μπορώ και κλαίω ακόμα.

Και που τραγουδάω... μερικές φορές...

Που υπάρχουν μουσικές που με συναρπάζουν.

Και ευωδιές που με γοητεύουν...

«ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ» ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ (341 π.Χ.-270 π.Χ.)

ΚΙ Η «ΑΠΟΣΤΑΣΗ» ΑΠΟ ΤΟ «ΛΑΘΕ ΒΙΩΣΑΣ»

Ισχύει η «εξ αποστάσεως εκπαίδευση» για τον Επίκουρο;

Απαντώ: Ναι, εφόσον αναφερόμαστε στη χρονική απόσταση των 2500 χρόνων, που μας χωρίζει απ' έναν τόσο «ζωτικό» για την εποχή μας δάσκαλο.

Ο Επίκουρος ήταν πρωτοπόρος στον τομέα αυτόν, της «εξ αποστάσεως εκπαίδευσης», καθώς κατάφερε να δημιουργήσει «παραρτήματα» της φιλοσοφικής του σχολής, του «Κήπου», από την Αίγυπτο ως τη Λάμψακο, όπου **δίδασκε δι' αλληλογραφίας**. Ναι, δι' αλληλογραφίας!! (Πρέπει να αναιρέσουμε τις όποιες, φυσικά, επιφυλάξεις μας για το πόσο καλά λειτουργούσαν οι ταχυδρομικές υπηρεσίες εκείνης της μακρινής εποχής). Βρέθηκε στα 306/7 π.χ. στην Αθήνα, μέσα στο κυρίαρχο κλίμα της φιλοσοφικής παράδοσης του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα, που έπρεπε να ανταγωνιστεί ή καλύτερα, όπου ήθελε να «σταθεί».

Έμπρακτα, λοιπόν, έδειξε ο ίδιος ο φιλόσοφος, με τη «στρατηγική» διάδοσης της διδασκαλίας του, πως η περίφημη ρήση του «Λάθε βιώσας», (=ζήσε απαραίτητος) δε σημαίνει περιορισμό στην αφάνεια, όταν η «επιφάνειά» σου είναι και η ταυτότητά σου, αυτή που συνάδει με τα «θέλω» και τα «μπορώ» σου, συνεπώς σε κάνει χρήσιμο για τον εαυτό σου και για τους άλλους, μέτοχο σε αληθινές- πνευματικές ηδονές που ορίζουν την Επικούρεια έννοια της «ευτυχίας».

Ας κοιτάξουμε, όμως, τις **δύο** αντίθετες **ερμηνείες** του «Λάθε βιώσας», του πυρήνα της επικούρειας τέχνης τού «ευ ζην».

Η **πρώτη** κι επικρατέστερη ανά τους αιώνες ερμηνεία του «Λάθε βιώσας» έχει τα παρακάτω δεδομένα:

A) **Κατά τη σύνταξη** της αρχαιοελληνικής γλώσσας το ρήμα «λανθάνω» ανήκει στην ομάδα των συνδετικών ρημάτων (διάγω, διατελώ, οίχομαι, τυγχάνω, φαίνομαι, φθάνω...) που, όταν συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή, αποδίδονται με τροπικό επίρρημα, ενώ κατηγορηματική μετοχή που εξαρτάται από αυτά αποδίδει τη ρηματική ενέργεια.

B) Από άποψη γραμματικής, το «λάθε» είναι β' ενικό πρόσωπο προστακτικής αορίστου β' (έλαθον) του ρήματος «λανθάνω», που σημαίνει «μένω κρυμμένος ή απαραίτητος, διαφεύγω την προσοχή κάποιου», ενώ το «βιώσας» είναι μετοχή (ονομαστική αρσενικού γένους) αορίστου α' (εβίωσα) του ρήματος βιώ (βιόω-ώ), που σημαίνει ζω, περνώ τη ζωή μου. (Υπάρχει, όμως και το βιάω-ώ=βιάζω. Η μετοχή και των 2 ρημάτων μετά από τη συναίρεσή τους συμπίπτει, δηλ. «βιώσας»).

Βάσει γλωσσικών τύπων, λοιπόν, το παράγγελμα του Επίκουρου «λάθε βιώσας» σημαίνει «**ζήσε κρυφά**», «ζήσε εν κρυπτώ ή στην αφάνεια». Κατ' επέκταση, «**ζήσε απαραίτητος**», μακριά από τη δημοσιότητα και χωρίς να προβάλλεσαι. Ανά τους αιώνες βόλεψε αυτή, η **εξωτερική**, μονοδιάστατη ερμηνεία μιας τόσο εσωτερικής φιλοσοφικής επιταγής.

Αφενός βόλεψε την αποχή κάποιων από την πολιτική, τη

της **Κορίνας Πάντου**
φιλόλογου

διασημότητα, τα «κοινά», στήριξε «το βόλεμα» άλλων στην απραξία, κι άσε άλλους, (πιο σπουδαίους;), «να βγάλουν το φίδι απ' τρύπα», στον «ωχαδελφισμό». Αφετέρου, πραγματώνεται κατά κανόνα από κείνους που ηγούνται της ζωής μας, ως αποδεκτή κι αναγκαία συνθήκη, η **απόκρυψη** των αληθινού «προσώπου» τους για χάρη του «δημοσίου προφίλ» τους. Αιώνες τώρα καταλήξαμε **να κοπιάζουμε και να «πονούμε» για να στηριχθεί το image της ζωής πιο πολύ κι από την ίδια τη ζωή**. Στην πράξη δεν έχουμε λάβει ακριβώς το μήνυμα του φιλοσόφου. Κάποιοι από μας, οι πιο πολλοί, νομίζουμε πως ζούμε κατά τα «θέλω μας», ενώ στην πραγματικότητα **ζούμε την «αγωνία της εικόνας» μας**, στο βαθμό

που δηλώνουμε κάτι που δεν είμαστε. Ο νους μολύνεται από **μη αναγκαίες επιθυμίες**, κυρίως την επιθυμία για πλούτη (φιλαργυρία), και την επιθυμία για δύναμη ή για εξουσία και δόξα (φιλοδοξία). Επιθυμίες που δεν έχουν όριο, και, καθώς, κατά κανόνα, δεν μπορούν να ικανοποιηθούν, συνεπάγονται αγωνία και «πόνος». Γι' αυτό -κατά τον Επίκουρο- πρέπει να εξαλειφθούν. Έτσι εξηγείται και η δήλωσή του: «**η φτώχεια, αν μετρηθεί με βάση τον φυσικό σκοπό της ζωής, είναι μεγάλος πλούτος, ενώ τα αμέτρητα πλούτη σημαίνουν μεγάλη φτώχεια**».

Το «Λάθε βιώσας»*, με την έννοια της αποχής από τη «μολυσμένη» από ψέμα δημόσια ζωή (εξ αιτίας της αντιπαλότητας, της διαπλοκής και των υποκριτικών ανθρωπινων σχέσεων) και το να έχεις αθόρυβη-απλή ζωή, να διαφυλάξεις την ψυχική σου γαλήνη, είναι διαχρονικά ίσως ο πιο παρεξηγημένος, αλλά κι ο πιο «ασφαλής» δρόμος για να πλησιάσει κανείς την ευτυχία. Προτείνει ο φιλόσοφος **να απολαύσουμε αυτήν τη Ζωή**, σα μοναδική ευκαιρία που μας δίδεται, απελευθερωμένοι από φόβους και δεισιδαιμονίες.

Προς αυτή την κατεύθυνση, μάλιστα, πρόβαλλε ο Επίκουρος τη γνωστή «**τετραφάρμακο**», δηλαδή τις παρακάτω τέσσερις «αρχές»:

Ήφοβον ό θεός, (=Ο θεός δεν είναι για φόβο, γιατί η θεϊκή δύναμη δεν απειλεί εκ φύσεως)

άνυποπτον ό θάνατος (= ο θάνατος δεν προκαλεί ανησυχία, γιατί δεν υπάρχει μετά θάνατο ζωή)**

καί τάγαθόν μὲν εὐκτητον,(= και το καλό -ό,τι πραγματικά χρειαζόμαστε- εύκολα αποκτιέται),

τό δὲ δεινόν εύκαρτέρητον.(= το δε κακό αντέχεται -ό,τι μας κάνει να υποφέρουμε- εύκολα μπορούμε να το υπομείνουμε).

Φιλόδημος, Πρὸς σοφιστάς, IV 10-14

Η «**απελευθέρωση**» αυτή, ως οδός προς την ευχάριστη ζωή, που προτείνει ο φιλόσοφος, σε καμιά περίπτωση **δε σημαίνει έλλειψη ορίων**, αλλ', αντιθέτως, (ερμηνεύοντας τον Επίκουρο με την οπτική του Πλούταρχου), προϋποθέτει την επίγνωση των εσωτερικών δυνάμεων κι ορίων μας και την κίνηση των προσδοκιών μας μέσα σ' αυτά, δηλαδή το

«γνώθι σαυτόν». Το θέμα, λοιπόν, δεν είναι τι φέρνει την ευτυχία, αλλά **τι είναι ευτυχία**.

Κατά τον Επίκουρο, η ευτυχία δεν μπορεί να είναι τίποτα λιγότερο και τίποτα περισσότερο από τη **σταθερά καλή διάθεση, αυτήν που βιώνεις μόνιμα** κι όχι παροδικά. Το μεγάλο στοίχημα είναι να διατηρείς τη διάθεσή σου ακμαία κάθε μέρα.

Μέτρο της ευτυχίας, λοιπόν, **η ηδονή**, αφού η φύση του ανθρώπου είναι φτιαγμένη έτσι ώστε οι αισθήσεις να μας υποδεικνύουν το καλό ή το κακό μιας πράξης διαμέσου του αισθήματος της ηδονής ή του πόνου. Κατά τον Επίκουρο, **η ευτυχία** είναι μια κατάσταση όπου **η ψυχή μας είναι ήρεμη, «καλυμμένη»**, καθώς δεν έχει ξεπεράσει τα όρια της, ούτε έχει περιττές ανάγκες- επιθυμίες να τη συνθλίβουν καθημερινά, και να την «πονάνε».

Ας επικεντρωθούμε, λοιπόν, σε μια δεύτερη, εσωτερική και φιλοσοφικότερη ερμηνεία της Επικούρειας συμβουλής του **«Λάθε βιώσας»**, αυτήν που προσέγγισε πρώτος ο Πλούταρχος, 350 χρόνια μετά κι ενώ υπηρετούσε ως αρχιερέας τον Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών. Πρώτος ο Πλούταρχος βάθυνε το νόημα του **«Λάθε βιώσας»**, εννοώντας το ως ρήση **«χρησμική»** κι αμφίσημη, και το συνέδεσε με τη ρήση που ήταν γραμμένη στην προμετωπίδα του ναού του Απόλλωνα, το γνωστό **«γνώθι σαυτόν»**. Οι δυο αρχές οδηγούν συνδέονται σ' ένα πολύ πιο ουσιαστικό και σταθερό επίπεδο ευτυχίας, μέσα από γόνιμο προβληματισμό κι ωφέλιμη πράξη. (*«Ηθικά» Πλουτάρχου («Ει καλώς είρηται το λάθε βιώσας»*) Αρκεί να μην κρύβεται κανείς από τον εαυτό του, ή να καταπιάνεται μια ζωή με το πώς τον βλέπουν οι άλλοι και στο τέλος να αποδέχεται την πλαστή έως «πλαστική»*** εικόνα του.

Για να γίνει κανείς αληθινά σπουδαίος πρέπει να το αποδεικνύει αυτό στον εαυτό του συνεχώς.

Όποιος δε θέλει να πετύχει κάτι δεν περιμένει την τύχη, αλλ' ακολουθεί σχέδιο και **στρατηγική**. Το εσωτερικό παράγγελμα του Επίκουρου, (*αν αναγνωσθεί ως φιλοσοφικός προβληματισμός: «Λάθε βιώσας(;)»*) οδηγεί στην «αρχή» του να ενδιαφέρεται κανείς όχι για το «φαίνεσθαι», αλλά για το κρυμμένο του «είναι» του και να προσπαθεί να διορθώσει το μέσα του, ν' αφυπνίσει τις εσωτερικές δυνάμεις του καθαρίζοντας την ψυχή του.

Όσο πιο μεγάλη απόσταση του «φαίνεσθαι» από το «είναι» τόσο πιο δυστυχείς και «ταραγμένοι» ψυχικά είναι οι άνθρωποι. Ο «απαρατήρητος» άνθρωπος (*ανεξάρτητα από την κοινωνική του θέση*) εννοείται ως ο «κρυμμένος» άνθρωπος, ο άνθρωπος που κρύβει αυτά που δεν κάνει καλά, άρα είναι δυνάμει «απατεώνας» γι' αυτόν και τους άλλους και δεν μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά κανέναν, ούτε τον εαυτό του.

Σήμερα, όλοι πίσω από μάσκες, όχι κατά του κορωνοϊού, αλλά κατά της Αλήθειας μας, **παλεύουμε για το «φαίνεσθαι» που δηλώσαμε** στους άλλους και στο εγώ μας. Δείτε απλά την «επιφάνεια» των ΜΜΕ: Facebook, instagram, twitter..., το «προφίλ», η μάσκα, όλα ένα **matrix**. Στον προσωπικό

μας μύθο εγκλωβιζόμαστε κατά κανόνα μια ζωή, παραμυθιαζόμαστε. Μπορεί να περάσει όλη μας η ζωή χωρίς ποτέ να μάθουμε ποιοι είμαστε και τι πράγματι μπορούμε και θέλουμε, γιατί δε φιλοσοφούμε αληθινά, έτσι όπως επιτάσσει το «Λάθε βιώσας» κατά την μυστικιστική ερμηνεία του. (*Αυτήν που αποδίδει ο Πλούταρχος στη ρήση του Επίκουρου*) Τα «θέλω» μας είναι συνήθως πιο πάνω από τα λίγα κι αναγκαία που αναζητά η ψυχή μας για να είναι ευτυχισμένη κι ήρεμη διαρκώς, έχουμε μπει στο «τρυπάκι» του πόνου και της ταλαιπωρίας της ψυχής και του νου για να φτάσει και να συντηρήσει την εικόνα μας, κάτι τελείως αντίθετο προς την πνευματική ηδονή του Επίκουρου, (*γιατί ενδέχεται αυτό που «διακαώς» θέλουμε να μην πηγάζει από την εσωτερική μας ταυτότητα και ζωή, να μην το έχουμε ψάξει μέσα μας επαρκώς*). **Τα όριά μας** θέλει ο Επίκουρος **να ψάξουμε** και να ανακαλύψουμε μέσα μας και γύρω μας.

Προπάντων σήμερα, θα ήταν χρησιμότερο το «εξ αποστάσεως μάθημα» του Επίκουρου, καθώς τους φιλόδοξους σπουδαιοφανείς κι ασήμαντους διευκολύνει κι η ψηφιακή τεχνολογία επικοινωνίας και, στο βαθμό που είναι «κρυμμένοι και δυστυχείς» οι ίδιοι, υποθάλπουν κι αναπαράγουν, δυστυχώς, και τη δυστυχία άλλων...

Κείνος, όμως, που θα μετατρέψει το «Λάθε βιώσας» σε καθημερινό φιλοσοφικό ερώτημα προς το εγώ του, κείνος που θα αναζητά διαρκώς το αληθινό περιεχόμενο της ψυχής του, θ' ανακαλύψει πως μέσα του βρίσκεται ο Θεός. Κι αυτός ο άνθρωπος-κατά τον Επίκουρο- **θα διανύσει τη ζωή του «χαίρων»** (με τη σημασία: *Χαίρω=έχω, κατέχω, όπως π.χ. Χαίρω άκρας υγείας, χαίρω εκτίμησης..κλπ*), που σημαίνει κατέχοντας τη γνώση του εαυτού του.

Μέσα από τους αιώνες, λοιπόν, ο Επίκουρος μας

προτείνει να αναρωτηθούμε για τον ορισμό της ευτυχίας μας. Μας θυμίζει πως η ελευθερία κι η ευτυχία είναι εσωτερικές καταστάσεις και είναι κατά κάποιον τρόπο «στο χέρι μας»:

Μήπως το «χαίρων» ισοδυναμεί με το «γνώθι σαυτόν»;

Κι ακόμη, σε κάθε «σκοτεινή» στιγμή μας, μήπως θα ήταν διδακτικό να προσβλέπουμε στο φως και την αγαλλίαση κάποιων αρχαίων, «ευτυχισμένων», αγαλμάτων-προτύπων, ιδίως των αρχαϊκών, με τη μακαριότητα του ελεύθερου «προσώπου», με κείνο το «αρχαϊκό» μειδιάμα-έκφραση εσωτερικής πληρότητας και γαλήνης;

*Μην ξεχνάμε πως ο φιλόσοφος βίωσε μια εποχή που ο δημόσιος βίος είχε εκτροχιαστεί κι οι δημοκρατικές αρχές είχαν παραποιηθεί στο λόγο και στην πράξη διαπλεκόμενων πολιτικών.

**Η ρήση, ξεκομμένη από τη συνολική σκέψη του φιλοσόφου, αποτέλεσε, δυστυχώς, επιχείρημα και βάση τρόπου ζωής υλιστών, άθεων κι ηδονιστών από τη Ρωμαϊκή εποχή έως σήμερα.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η Οικογένεια από τον 19ο στον 21ο αιώνα

Προκειμένου να μπορέσουμε να προετοιμάσουμε τα παιδιά μας για να ζήσουν στον 21ο αιώνα, που ήδη αποδεικνύεται προκλητικά δύσκολος, πιστεύω ότι είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε από πού ξεκινήσαμε, ποιες δηλαδή είναι οι ρίζες μας και πού βρισκόμαστε σήμερα. Έτσι το κείμενο αυτό έχει μια ιστορική διάσταση από τον 19ο, ή τις αρχές του 20ου, στον 21ο αιώνα.

Και είναι γεγονός ότι η κοινωνία μας, και κατά συνέπεια η οικογένεια και οι ανάγκες των παιδιών μέσα σ' αυτήν, έχουν περάσει από πολλές φάσεις εξέλιξης μέσα σε πολύ λίγα χρόνια. Τις φάσεις αυτές, που θα περιγράψουμε κατωτέρω, άλλοι λαοί τις έχουν περάσει με πολύ βραδύτερους ρυθμούς και έτσι είχαν την δυνατότητα να προσαρμοστούν καλύτερα. Αντίθετα εμείς χρειάστηκε μέσα σε 50 - 100 χρόνια να περάσουμε από έναν παραδοσιακό, αγροτικό τρόπο ζωής, δοκιμασμένο εδώ και 5000 χιλιάδες χρόνια, στην μεταμοντέρνα εποχή του διαδικτύου, της πληροφορικής, της γενετικής. Αυτό έχει σαν συνέπεια να διατηρούμε στην μνήμη μας, αλλά και στην καθημερινή μας ζωή, πολλά στοιχεία από παλαιότερους τρόπους ζωής και κοινωνικής οργάνωσης.

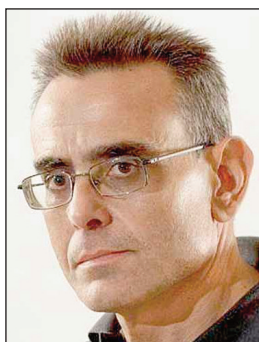
Θα ασχοληθούμε λοιπόν με την εξέλιξη της οικογένειας στην χώρα μας και για την θέση που έχουν τα παιδιά μέσα σ' αυτήν περιγράφοντας τρεις φάσεις της κοινωνικής μας εξέλιξης, την παραδοσιακή, την αστική και την σύγχρονη που αφορά πλέον την ζωή στον 21ο αιώνα.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Με σεβασμό στις αξίες της Κοινότητας

Η κύρια δομή της χώρας μας ήταν ανέκαθεν η μικρή Κοινότητα, δηλαδή το χωριό, η γειτονιά, η μικρή πόλη. Η Κοινότητες είναι αυτόνομες και σχετικά ανεξάρτητες τόσο η μια από την άλλη όσο και από την κεντρική εξουσία. Η Ελλάδα οργανώθηκε σε κράτος για πρώτη φορά τον 19ο αιώνα. Στα πλαίσια της Κοινότητας λειτουργεί η παραδοσιακή οικογένεια υπηρετώντας τις βασικές αξίες της, έχοντας σαν κύριο στόχο την **Επιβίωση**. Η Οικονομία των ανθρώπων είναι κυρίως αγροτική, που στηρίζεται σε μικρές οικογενειακές καλλιέργειες, ή βιοτεχνική. Προκειμένου να γίνεται δυνατή η επιβίωση είναι αναγκαίο να υπάρχει αλληλεξάρτηση και συλλογικότητα μεταξύ των μελών της Κοινότητας (π.χ. το μάζεμα της ελιάς, ποιος προσέχει τα παιδιά όταν οι γονείς εργάζονται στα χωράφια). Η αλληλεξάρτηση («νοιάζομαι γι' αυτόν που νοιάζεται για μένα»), αναπτύσσεται στα πλαίσια του **κύκλου των δικών**, δηλαδή των ανθρώπων αυτών, στους οποίους μπορεί κανείς να βασιστεί για την επιβίωσή του και με τους οποίους μπορεί να εγκαταστήσει αλληλεξάρτηση. Οι «δικοί» δεν είναι απαραίτητα συγγενείς. Μπορούν να είναι και φίλοι, γείτονες κλπ. Οι σχέσεις μέσα στον κύκλο των δικών βασίζονται στο φιλότιμο, έννοια χαρακτηριστικά Ελληνική (φιλότιμο: «νιώθω υποχρεωμένος να συμπαρασταθώ σ' αυτόν που μου έχει συμπαρασταθεί ή ξέρω ότι θα μου συμπαρασταθεί»). Οι αξίες που υπηρετεί ο παραδοσιακός άνθρωπος, καθώς και οι τρόποι, με τους οποίους τις εκφράζει, καθορίζονται από τις ανάγκες της Κοινότητας.

Η παραδοσιακή οικογένεια λειτουργεί με ξεκάθαρες αρχές. Ο ρόλος του **πατέρα** είναι η εξασφάλιση της επιβίωσης της οικογένειας, καθώς και η εκπροσώπησή της στην Κοινότητα. Ο πατέρας λοιπόν είναι στραμμένος προς τα έξω και μέσα στο σπίτι αισθάνεται άβολα. Αντίθετα θεωρεί το καφενείο σημαντικό μέρος της καθημερινής του ζωής. Το καφενείο παίζει σοβαρό

του Δρα **Ιωάννη Σιγάλα**
παιδοψυχίατρο

ρόλο στη ζωή της Κοινότητας. Εκεί οι άνδρες ανταλλάσσουν ουσιαστικές πληροφορίες για την λειτουργία της Κοινότητας και παίρνουν σημαντικές αποφάσεις. Αυτό που ζητάει ο πατέρας από την γυναίκα του είναι ένα ζεστό πιάτο φαί, ένα καθαρό και σιδερωμένο πουκάμισο και να μεγαλώνει τα παιδιά του. Η **μητέρα** είναι στραμμένη προς τα μέσα, προς το σπίτι και την οικογένεια. Ανατρέφεται για να υπηρετεί και να φροντίζει. Τους γονείς, τον σύζυγο, τα πεθερικά, δεδομένου ότι σε κάθε παραδοσιακό σπίτι κατοικούν τουλάχιστον τρεις γενιές ανθρώπων. Η μητέρα παίρνει σεβασμό και αυτοεκτίμηση φροντίζοντας, ενώ η ζωή της μέσα στο σπίτι αναβαθμίζεται όταν κάνει παιδιά και κυρίως

γιους (ο άνδρας μου βασιλιάς, εγώ δούλα του - ο γιος μου βασιλιάς, εγώ βασίλισσα). Η μητέρα μαθαίνει τα νέα της Κοινότητας στην γειτονιά, γιατί στον παραδοσιακό χώρο η γυναίκα είναι φορέας ανταλλαγής πληροφοριών με κοινωνικό περιεχόμενο (που έχει φθάσει μέχρι τις ημέρες μας σαν κουτσομπολιά). Η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της Κοινότητας οδηγεί σε αλληλοβοήθεια. Για να ξέρεις πότε ο άλλος χρειάζεται βοήθεια χρειάζεται πληροφόρηση και την πληροφόρηση αυτή αναλαμβάνουν οι γυναίκες, γεγονός που τους δίνει κύρος (π.χ. αν ο άλλος σου ζητήσει φαί, πρέπει να ξέρεις αν είναι όντως άδειο το ντουλάπι του, αν σου ζητήσει να τον βοηθήσεις να φτιάξετε τα κεραμίδια του, πρέπει να ξέρεις αν η δική του τρύπα είναι μεγαλύτερη από την δική σου).

Το ταίριασμα των δύο συζύγων δεν είναι προσωπική υπόθεση. Γίνεται από πιο έμπειρα μέλη της Κοινότητας με κύριο κριτήριο την εξασφάλιση της επιβίωσης της νέας οικογένειας (προξενιό). Το συζυγικό ζευγάρι δεν αναπτύσσει μεγάλη οικειότητα, οι σύζυγοι δεν πολυεπικοινωνούν μεταξύ τους και ούτε χρειαζόταν («τι να κουβεντιάσεις με τη γυναίκα;»). Συχνά η επικοινωνία ανάμεσα στο ζευγάρι των συζύγων γίνεται ως εξής: Η γυναίκα λέει το παράπονό της στη γειτόνισσα, ή γειτόνισσα στον άντρα της και αυτός πηγαίνει στο καφενείο, βρίσκει τον σύζυγο της παραπονούμενης και τον συμβουλεύει, του λέει τι είναι σωστό να κάνει και τι λάθος, σύμφωνα με τους άγραφους και πανίσχυρους νόμους της κοινότητας. Αν ο σύζυγος είναι ο παραπονούμενος, το μήνυμα ακολουθεί αντίστροφη πορεία: Από το καφενείο στην γειτόνισσα και τέλος στη σύζυγο. Έτσι η Κοινότητα ρυθμίζει τις συζυγικές σχέσεις και η επικοινωνία μέσα στο ζευγάρι είναι έμμεση.

Όσον αφορά τα παιδιά, αυτά έχουν την φροντίδα της οικογένειας μέχρι τα 4-5 χρόνια τους (τα αγόρια τα θηλάζουν 2 χρόνια) και μετά αναλαμβάνουν ευθύνες. Πηγαίνουν με τους γονείς στα χωράφια ή στη δουλειά. Η μητέρα είναι υπεύθυνη για την ανατροφή των παιδιών, όσο αυτά μένουν στο σπίτι (ο πατέρας προς την μητέρα: «πρόσεχε τα παιδιά σου μη μου τα χαλάσεις»). Έξω από το σπίτι ο πατέρας είναι υπεύθυνος για την κοινωνικοποίηση (κυρίως των αγοριών). Ο πατέρας δεν έχει πολλά λόγια ούτε με τον γιο, ούτε με την κόρη. Όμως συχνά μπορεί να παίρνει τον γιο στο καφενείο και βέβαια συνοδεύει την κόρη ύφη στην εκκλησία. Αν παρουσιαστεί ένα πρόβλημα με τα παιδιά στην οικογένεια αναλαμβάνει η μητέρα. Αν το ζήτημα γίνει γνωστό στη γειτονιά αναλαμβάνει ο πατέρας, αφού πια η μητέρα είναι ανίκανη να το περιορίσει μέσα στους τοίχους του σπιτιού. Ο παραδοσιακός χώρος ελαχιστοποιεί τη σύγκρουση με πολύ ξεκάθαρες αξίες, κανόνες και ρόλους. Τα παιδιά τέλος μαθαίνουν την τέχνη της επιβίωσης έμπρακτα, ζώντας κοντά στους γονείς τους και σε άλλους ενήλικες στο χωριό ή στη γειτονιά.

(Συνεχίζεται)

Ποιοι θεωρούνται Έλληνες;

Σχετικά με τον **Πανηγυρικό του Ισοκράτη**, στο άρθρο του ιατρού **Κων/νου Ψωμαδάκη**, με τίτλο «**Ποιοι θεωρούνται Έλληνες**», αναφέρονται τα παρακάτω:

«Ο πανηγυρικός του Ισοκράτους δεν ήτο λόγος πολιτικός που να εκφωνήθηκε από κάποιο δημόσιο βήμα, ενώπιον κάποιας λαϊκής συνάξεως, αλλά ένα «γύμνασμα», μια άσκηση ρητορικής, ένας φανταστικός λόγος «προς χρήση» των σπουδαστών της ιδιωτικής σχολής Ρητορικής του Ισοκράτους».

Ένα είδος φροντιστηριακών σημειώσεων, δηλ. κάτι σαν ασκήσεις σε εικονικές δικαστικές υποθέσεις, των διδασκομένων στη δικανική –Ρητορική στη σχολή του Αισχίνη

Από την παράγραφο 50 του «Πανηγυρικού» του (Ισοκ. 3 εκδ. ΚΑΚΤΟΣ, 1993) ο Ισοκράτης επιχειρεί να προβάλλει την μεγάλη συνεισφορά των Αθηνών προς τον Ελληνισμό κατά την διάρκεια της πρώτης ηγεμονίας τους επί των λοιπών Ελληνικών πόλεων (παράγ. 28-72), «...ότε κατ' εκείνον τον χρόνον, η πόλις ημών ηγεμονικώς είχεν...» Και τονίζει: «Τοσούτον δ' απολέλοιπεν, η πόλις ημών περί το φρονεΐν και λέγειν τους άλλους ανθρώπους, ώσθ' **οι ταύτης μαθηταί των άλλων διδάσκαλοι γεγόνασιν** και το των Ελλήνων όνομα πεποιήκεν, μηκέτι του γένους, αλλά της διανοΐας δοκεΐν είναι και ' μάλλον Έλληνας καλείσθαι τους της παιδείσεως της ημετέρας, ή τους της κοινής φύσεως μετέχοντας» (παρ.50).

Δηλ.: «Τόσο πολύ άφησε πίσω η πόλη μας, τους άλλους ανθρώπους ως προς την διάνοηση και το λόγο, ώστε οι μαθητές της, έχουν γίνει διδάσκαλοι των άλλων, έχει δε καταφέρει, ώστε το όνομα των Ελλήνων να θεωρείται προσδιορισμός του πνευματικού πολιτισμού περισσότερο παρά της φυλής, και ν' αποκαλούνται «Έλληνες», μάλλον οι μετέχοντες της δικής μας παιδείας, παρά οι ανήκοντες στη φυλή μας». Δεν αποκλείεται να υπάρχει και κάποια σκόπιμη δόση υπερβολής στην επίμαχη φράση του Ισοκράτη, είτε για λόγους διδακτικούς ως προς την ρητορική εντυπωσιακή ωραιολογία, είτε και από λόγους πολιτικής σκοπιμότητας, καθώς, επί των ημερών του, οι Αθηναίοι διεκδικούσαν και πάλι την πανελλαδική ηγεμονία...

Δυστυχώς, είναι αποδεδειγμένο ότι η κοινή ιδιότητα των κατοίκων της Ελλάδος, ως «Ελλήνων» δεν υπερτερούσε της ιδιότητάς τους ως πολίτες, της Α ή Β πόλης –κράτους, αλλά η δεύτερη προείχε κάθε φορά κατά την εκάστοτε προάσπιση των συμφερόντων τους. (Δεν ήταν τότε η Ελλάδα ενιαίο κράτος, ώστε όλοι οι πολίτες, να έχουν τα ίδια δικαιώματα).

Η διαφορά μεταξύ της ιδιότητας του «Έλληνα» με την πολιτισμική έννοια, και ενός γνήσιου, **γηγενούς πολίτη** μιας πόλης –κράτους που γεννήθηκε από γονείς αμφοτέρους γηγενείς πολίτες, φαίνεται καθαρά στην περίπτωση κάποιου πλούσιου βιομήχανου –ασπιδοποιού- από τη Σικελία, κατοίκου Πειραιώς (μέτοικου), του **Κεφάλου** και του γιου του, ρήτορα **Λυσία**. Ενώ, δηλαδή, αυτοί έγιναν δεκτοί στην Αθηναϊκή Πολιτεία, παρέμειναν όμως ως **μέτοικοι**, δηλ. χωρίς πολιτικά δικαιώματα, όπως ίσχυε για όλους τους, κατά τα άλλα ευπρόσδεκτους, εκλεκτούς και μόνον... ξένους!

Έτσι, ενώ ο Κεφάλος, συμμετείχε στην ελίτ της Αθηναϊκής κοινωνίας (ο φίλος του ο Πλάτωνας τον αναφέρει στους διαλόγους του), ο γιος του Λυσίας, μόνο έγραφε τους λόγους, αλλά δεν είχε το δικαίωμα –ως «μέτοικος»- να τους εκφωνεί ο ίδιος, ενώπιον των δικαστηρίων. Ως μέτοικοι ούτε ψήφιζαν, ούτε εκλέγονταν σε αξιώματα..

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποκλεισμού των μετοίκων από κάθε εθνική-πολιτική εκδήλωση, είναι το κατά το 392 π.Χ.

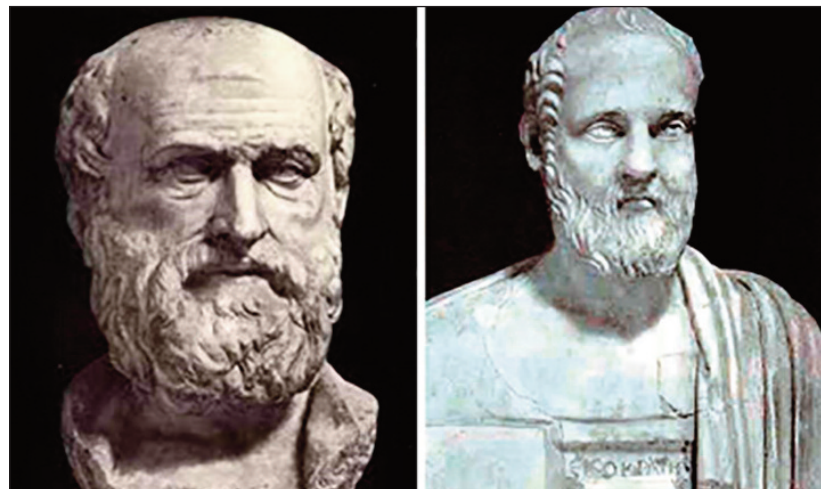
του **Σπύρου Μπούμπα**
εκπαιδευτικού
συγγραφέα

τελεσθέν στην Κόρινθο μνημόσυνο υπέρ των πεσόντων, στον κοινό πόλεμο Αθηναίων και Κορινθίων κατά των Σπαρτιατών. Ενώ η σύνταξη του σχετικού λόγου, ανατέθηκε στο **Λυσία** («**Επιτάφιος τοις Κορινθίοις βοηθοίς**»), εντούτοις, επειδή ήταν μέτοικος, δεν του επιτράπηκε να τον εκφωνήσει ο ίδιος, αλλ' αυτό ανατέθηκε σε άλλο ρήτορα, κάποιον **Αρχίνο**. (Λυσίας 3, σελ. 211- Έκδοση ΚΑΚΤΟΣ).

Στον «Πανηγυρικό» του Ισοκράτη, υπάρχουν και μερικά σημεία που τον ενδεικνύουν, ως εθνικιστή και ρατσιστή και τα οποία σκόπιμα τα αποφεύγουν οι δήθεν σήμερα διεθνιστές και οικουμενιστές. (Παράγ. 63 του «Πανηγυρικού» του.. «**Ου δη που πάτριον εστί ηγείσθαι τους επήλυδας των αυτοχθόνων, ουδέ τους ευπαθόντας των εύποιησάντων, ουδέ τους ικέτας γενομένους των υποδεξαμένων**» Δηλ.

«Δεν ανήκει στις παραδόσεις μας, να κυβερνούν οι επήλυδες τους αυτόχθονες, ούτε οι ευεργετηθέντες, τους ευεργέτες τους. Ούτε όσοι ήλθαν εδώ «για ένα κομμάτι ψωμί», αυτούς που τους δέχτηκαν στον τόπο τους»).

Άρα: Κατά τον Ισοκράτη, γηγενής πολίτης και αλλοδαπός-μέτοικος είναι έτερον- εκάτερον.

Λυσίας και Ισοκράτης

*ΓΝΩΜΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Όχι μόνο όσοι μιλούν Ελληνικά αλλά και **όσοι σκέφτονται ως Έλληνες**, είναι πραγματικοί Έλληνες. «**ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣΙΝ ΟΙ, ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΤΟΙΣ ΡΗΜΑΣΙΝ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΕΛΛΗΝΙΖΟΝΤΕΣ**»

Αριστείδης

Ο καλός Έλληνας, είναι φιλέλληνας. «**ΚΑΛΟΣ ΕΛΛΗΝ, ΦΙΛΕΛΛΗΝ ΕΣΤΙ**».

Ισοκράτης

Οι Έλληνες παραμένουν παιδιά . «**ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΕΙ ΠΑΙΔΕΣ**»

Πλάτων

Οι Έλληνες είναι φυσικό να κυβερνούν τους βαρβάρους, γιατί οι Έλληνες είναι ελεύθεροι, ενώ οι βάρβαροι είναι δούλοι

Ευριπίδης

Αιώνιος σύντροφος της Ελλάδος είναι η φτώχεια «**ΤΗ ΕΛΛΑΔΙ ΠΕΝΙΑ, ΑΕΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΕΣΤΙΝ**»

Ηρόδοτος

«Από τους προγόνους μας, έχουμε μάθει εμείς οι Έλληνες τις αρετές να τις αποκτούμε με κόπους»

Θουκυδίδης

Άγνωστες πτυχές της απελευθέρωσης της Επαρχίας Ελασσόνας το 1912

Τον Οκτώβριο του 1912 ξέσπασε ο 1^{ος} Βαλκανικός Πόλεμος, που έφερε την ήττα και το εδαφικό ψαλίδισμα της Τουρκικής αυτοκρατορίας και το μεγάλωμα της Ελλάδας. Προηγήθηκε η σύναψη συμμαχίας ανάμεσα σε Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία (μήνες πριν) και η κήρυξη πολέμου προς την Τουρκία. Με τον πόλεμο έγινε η απελευθέρωση της περιοχής Ελασσόνας και των πολλών χωριών της, της Μακεδονίας, της Ηπείρου κ.α. Αυτό που δεν είναι ευρύτερα γνωστό είναι ότι η απελευθέρωση της περιοχής Ελασσόνας δεν άρχισε στις 6 Οκτωβρίου που γιορτάζεται, αλλά στις 5 Οκτωβρίου 1912. Αυτό θα αναδείξουμε στο άρθρο μας αυτό, στηριγμένοι σε γραπτές πηγές του ελληνικού Στρατού και σε προφορικές αφηγήσεις. Και μία πρώτη διευκρίνιση. **Η απελευθέρωση έγινε με το παλιό ημερολόγιο, που ίσχυε τότε στην Ελλάδα, και διαφέρει 13 ημέρες (πίσω) από το σημερινό ημερολόγιο που καθιερώθηκε το 1929.** Συμβατικά όμως λέμε και γιορτάζουμε την απελευθέρωση στις 6 Οκτ. με το σημερινό ημερολόγιο.

Ο Ελληνικός Στρατός αριθμούσε τότε 85.000 στρατιώτες. Προετοιμασμένος και με ενθουσιασμό ξεκίνησε το απόγευμα προς βράδι στις 5 Οκτ. από την περιοχή Λαρίσης (Φαρκαδόνα, Ζάρκο, Μάνδρα), Τυρνάβου, Καζακλάρ (σήμερα Αμπελώνας) και Κονιτσκό Τρικάλων στις 5 Οκτωβρίου 1912 (βλ. χάρτη 1).

Πρώτα χωριά κι εδάφη που απελευθερώθηκαν, χωρίς μια ντουφεκιά, στις 5 Οκτ. ήταν τα Δαμάσι, Δαμασούλι, Ελευθεροχώρι, Βλαχογιάννι, Μεσοχώρι (Μυλόγουστα), Βερδικούσια, Σμόλια (σήμε. Αγριελιά) Πάνισα και Γκουρτζιόβαλη (σήμε. Βοτανοχώρι). Οι Τούρκοι υποχωρούσαν (μαζεύονταν στην Ελασσόνα) από τα παραμεθόρια φυλάκια από Μελούνα-βουνό Μενεξέ-φυλάκιο Λοσφάκι Τυρνάβου-φυλάκιο στο δρόμο Τυρνάβου πριν το Δαμάσι και άλλα φυλάκια ως το Μαυρέλι Τρικάλων κλπ. Η πρώτη αψιμαχία Ελλήνων (η 2^η Μεραρχία που εισήλθε από Προφήτη Ηλία-Λοσφάκι Τυρνάβου) και Τούρκων έγινε στη Σκόμπα (σήμε. Λεύκη) με τους Τούρκους να υποχωρούν προς Ελασσόνα, και έτσι ελευθερώθηκε κι αυτό το χωριό.

Ειδικά στη Βερδικούσια, όπου στάθμευε (από το 1881) δύναμη Τούρκικου Στρατού σε στρατώνα («Κισλάς» στα τούρκικα) στην άκρη του χωριού, ψηλά στο σημερινό σχολείο και φυλάκιο- «τζαντάρμα»- πάνω στη Μαμαλή), μπήκε ελληνικό ιππικό που είχε ξεκινήσει από το Ζάρκο και είχε προσωρινή βάση το Μεσοχώρι, μαζί με την 4^η Μεραρχία. Οι Τούρκοι Βερδικούσιας, ακολουθώντας διαταγές, ετοιμάζονταν από τις 4 Οκτ. να μεταφέρουν το στρατιωτικό υλικό τους, με μουλάρια, αλλά δεν είχαν όσα χρειαζόνταν. Όπως αφηγήθηκαν υπέργηροι κάτοικοι στον Βερδικουσιώτη Θανάση Δήμκο, δυο αδέρφια Βερδικουσιώτες σκότωσαν τον Τούρκο στρατιώτη που στάλθηκε να επιτάξει τα μουλάρια τους. Ο Τούρκος Διοικητής στις 5 Οκτ. πρωί, αφού κατάλαβε ότι κάτι έπαθε ο στρατιώτης του, δεν βρήκε

του **Παύλου Λάλου**
δημοσιογράφου,
συγγραφέα

τους δύο που έκαναν τον φόνο, συνέλαβε 2-3 άλλους Βερδικουσιώτες και τους πήρε κατά την αναχώρηση μαζί του ως τα Σέρβια. Οι άντρες του χωριού έφυγαν σε κρυψώνες για να μη γίνουν σφαγές, ενώ οι γυναίκες και τα παιδιά μαζεύτηκαν κοντά στην εκκλησία τους. Όταν κατάλαβαν ότι δεν υπήρχαν πια Τούρκοι στον «Κισλά», τότε χαρούμενοι παρακινούσαν τους άλλους κρυμμένους χωριανούς να έρθουν στο χωριό, φωνάζοντας : «έφυγαν οι καταραμένοι». Μετά ήρθε και το τμήμα του ελληνικού Ιππικού, που έτυχε θερμής υποδοχής, με κλάματα ανακούφισης.

Τους 2 Βερδικουσιώτες αιχμάλωτους στα Σέρβια, τους σκότωσαν οι Τούρκοι μαζί με 10 περίπου άλλους κατοίκους Σερβίων. Αυτοί οι 2 ήταν τα πρώτα θύματα αμάχων της επαρχίας Ελασσόνας το 1912. Η Βερδικούσια οφείλει να τους κάνει τουλάχιστον μνημόσυνο. Ο ένας, ο 3^{ος}, τραυματισμένος κάτω από το σωρό, γλίτωσε, γύρισε στο χωριό του, έγινε καλά κι έζησε για χρόνια.

Για τη μάχη της Ελασσόνας στις 6 Οκτ. έχουν γραφεί πολλά, για τη μονομαχία ελληνικού Πυροβολικού με τουρκικό και την κατατρόπωση του δευτέρου κλπ. Οι Τούρκοι υποχωρούν προς Σαραντάπορο όπου είχαν οχυρωθεί.

Δυνάμεις πεζικού από Αη Λιά Τυρνάβου και μπουγάζι Τυρνάβου προχώρησαν, η 3^η Μεραρχία ως το Δομένικο, η 4^η Μεραρχία ως το μεγάλο Ελευθεροχώρι. Από τη γέφυρα Κουτσόχερου και Ρεβένη ύλη ιππικού έφτασε στη Μυλόγουστα. Στη Σκόμπα (σήμε. Λεύκη) η 2^η Μεραρχία προχώρησε στις 6 Οκτ.

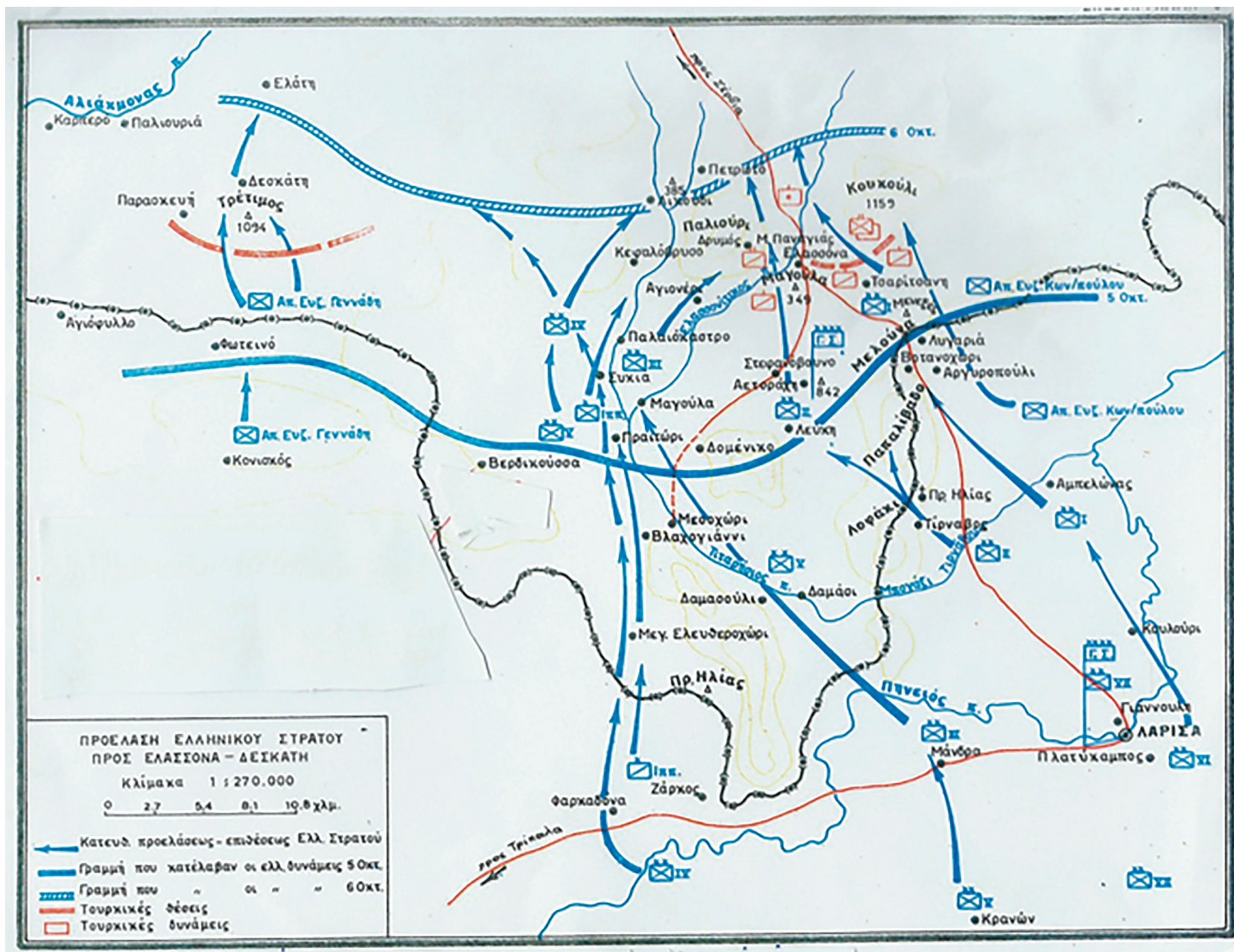
Στις 7 Οκτ. εύζωνοι και ελληνικό Ιππικό είχε ήδη προωθηθεί ως τη Δεσκάτη, όπου σε μάχη με τους Τούρκους νίκησαν, απελευθερώνοντάς την, μαζί με τα γύρω χωριά Γήλοφο, Αγία Παρασκευή, Κρανιά, Λουτρό, Βαλανίδα.

Μέσα στην Ελασσόνα, πριν τη μάχη, οι ευκατάστατοι Τούρκοι έφυγαν. Και κάποιοι Χριστιανοί έφυγαν σε χωριά, όπως ο Έλληνας πρόξενος που κατέφυγε στην ορεινή Ντιάβα.

Ο ελληνικός στρατός όταν μπήκε στην Ελασσόνα, βρήκε αποθήκες γεμάτες κριθάρι, πολλά πολεμοφόδια, όπλα και 1.000.000 φυσίγγια «Μάουζερ». Επίσης, είδαν κατεστραμμένα έπιπλα των τούρκικων σπιτιών. Τα είχαν σπάσει οι ίδιοι οι (φυγάδες) ιδιοκτήτες Τούρκοι, για να μη τα πάρουν οι Έλληνες. Ένας τούρκος χότζας έγινε είδηση, που αναμετάδοσαν οι ρεπόρτερ που ακολουθούσαν τον ελληνικό στρατό, γιατί κρυμμένος πάνω στον μιναρέ του τζαμιού (αυτού κοντά στο γήπεδο Ελασσόνας), απελπισμένος που χάθηκε η Αλασσόνα, αλλά φανατικός, πυροβολούσε με ένα όπλο τους Έλληνες στρατιώτες. Η Ελασσόνα ήταν ελεύθερη μετά από (1912-1423=489 ή 492) χρόνια, ελεύθερη από την τούρκικη σκλαβιά.

Ορισμένα σπίτια των Τούρκων (που έφυγαν χωρίς επιστροφή), αγοράστηκαν αργότερα, από τους Έλληνες και

Χάρτης προέλασης Ελλην. Στρατού προς Ελασσόνα- Δεσκάτη, 1912

ελάχιστα σώζονται στις μέρες μας. Ένα από αυτά είναι το (διατηρητέο) σπίτι με αυλή και πηγάδι, της οικογένειας Κόντου (από Τσαριτσάνη), όπου κατοικεί σήμερα η ζωγράφος Θωμαή Κόντου. Απ' ότι μας είπε η ίδια, ήταν σπίτι του τούρκου Διευθυντή Δασών της περιοχής.

Σ' αυτό ως διατηρητέο έγιναν μικρές μόνο παρεμβάσεις. Μέσα διατηρεί τα σανιδένια πατώματα – μιντέρια, ντουλάπες

και ταβάνια. Στην Ελασσόνα παρέμειναν Τουρκαλβανοί μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες τσιφλικιών, για χρόνια μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών ως το 1929-30, γιατί δεν ήταν Τούρκοι αλλά άλλης εθνότητας.

ΣΗΜ: Θανάσης Α. Δήμος, Βερδικουσιώτης συγγραφέα του βιβλίου «Βερδικούσια, Ιχνηλατώντας την γενέθλια γη», 2016.

Μετά τη στάχτη

-Η δική μου αυγή κράτησε τόσο λίγο!
 -Ήμουν ο Αυγερινός στην αυγή σου και δεν το γνώριζες
 -Το δικό μου πρωί ήταν πιότερο πικρό, παρά γλυκό
 -Είχα την πίκρα σου στην καρδιά μου και δεν το 'ξερες
 -Το μεσημέρι μου δύσκολο, με ανηφόρες και κακοτράχαλα μονοπάτια
 Έπρεπε να προσέχω, ν' αγωνίζομαι, να κρύβομαι για να μη με χάσω
 -Στου μεσημεριού σου το άχθος, άπλωνα τα χέρια μου να πιαστείς, μα δε σ' έβρισκαν.
 Ένωθα τον αγώνα της καθάριας ψυχής σου και σε θαύμαζα
 -Το δικό μου απόγευμα άρχισε με ένα όμορφο ψέμα, που

γρήγορα ανακάλυψα την ασχήμια του. Τώρα, στο δέιλι μου αγωνίζομαι, όπως παλιά
 Δε ξέρω που θα φτάσω μέχρι τη δύση μου, μα δε θα παραιτηθώ, γιατί κάποιοι ακόμη με χρειάζονται
 -Τώρα στις ζωής μας το λιόγεμα, δώσ' μου τη χαρά να 'μαι ο Αποσπερίτης σου!
 Να ομορφαίνω τις νύχτες που μας απομένουν!
 -Αργά κατάλαβα πως δε μ' αγάπησε ποτέ κανείς
 -Σ αγάπησα εγώ, γιατί ήσουν στα όνειρά μου!...Και σ' αγαπώ!
 -Ίσως, όταν ξανάρθω...

Θεόδωρος Γαβριηλίδης
 ποιητής

Δήμος Ελασσόνας: Γεωγραφία, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός

ΜΕΡΟΣ 3ο

Γ. Η κοινωνική σύσταση του δήμου Ελασσόνας:

Όσον αφορά τη δομή του πληθυσμού που κατοικεί στον διευρυμένο δήμο Ελασσόνας, διαπιστώνουμε πως πρόκειται για μία πολυπολιτισμική κοινωνία. Συναποτελείται από ντόπιους, βλάχους, Κουπατσαραίους, ποντίους, με τους τελευταίους να έχουν έρθει στη περιοχή μετά την μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922-1923.

Η πόλη της Ελασσόνας αποτελεί ένα αμάλγαμα όλων αυτών των λαοτήτων. Πολλοί είναι αυτοί που κατάγονται από τα χώρια των Γρεβενών όπως η Σαμαρίνα, οι Φιλιππαιοί και άλλα. Γνωρίζουμε επίσης πως οι οικογένειες των Κουπατσαραιών ζουν και δημιουργούν στην περιοχή εδώ και 100 χρόνια τουλάχιστον.

Υπάρχουν αμιγώς βλαχοχώρια όπως ο Κοκκινοπλός, τα Καλύβια και το μεγαλύτερο όλων, το Λιβάδι, η γενέτειρα του εθνομάρτυρα Γεωργάκη Ολύμπιου. Υπάρχουν βεβαίως και χωριά με μεικτό πληθυσμό, όπως για παράδειγμα η Καλλιθέα, στην οποία κατοικούν ντόπιοι, Βλάχοι, Κουπατσαραίοι αλλά και πόντιοι. Επίσης, στα Αραδοσίβια κατοικούν Κουπατσαραίοι και πόντιοι.

Δ. Σχετικά με τον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τον εθελοντισμό:

Εντός των ορίων του Δήμου Ελασσόνας λειτουργούν μία σειρά από μουσεία, τα οποία είναι επισκέψιμα. Τα υφιστάμενα Αρχαιολογικά-Βυζαντινά Μουσεία είναι: Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ελασσόνας, το Αρχαιολογικό-Βυζαντινό Μουσείο Δομενίκου, το Βυζαντινό Μουσείο Λιβαδίου. Τα Ιστορικά Μουσεία είναι: Το Μουσείο Μάχης Σαρανταπόρου στο Χάνι Χατζηγώγου, ο Μουσείο Εθνικής Αντίστασης στην Ελασσόνα, το Μουσείο Γεωργάκη Ολυμπίου στο Λιβάδι.

Σε ορισμένες κοινότητες υπάρχουν διάφορα Λαογραφικά Μουσεία, όπως είναι τα παρακάτω: Το Αγροτικό-Εθνογραφικό Μουσείο Αραδοσιβίων, τα Λαογραφικά Μουσεία Βερδικούσιας,

του **Θωμά Ν. Λιόλιου**, φιλόλογου, εκδότη και επιστημονικού ερευνητή του ΙΑΚΑ

Δολίχης, Δομενίκου, Καλυβίων, Καρυάς, Κρασιάς, Λόφου, Λυκουδίου, Μηλέας, Πυθίου και Τσαρισάνης και ο Οικισμός με τις παραδοσιακές Σαρακατσάνικες καλύβες, στη θέση «Πλακόπετρες» στο Μικρό Ελευθεροχώρι.

Στον αθλητικό χώρο η πόλη της Ελασσόνας διαθέτει την ποδοσφαιρική ομάδα της Ελασσόνας (όπου προήλθε από την συνένωση του ιστορικού ΠΟΕ και του Ολοσσών), την μπασκετική ομάδα του Γυμναστικού Συλλόγου Ελασσόνας [ΓΣΕΕ] (όπου προήλθε από την ένωση του ΓΣΕ και της Ένωσης Ελασσόνας), το γυναικείο τμήμα βόλεϊ, το τμήμα της Παλαιστρας-Στίβου Ελασσόνας, τον Χιονοδρομικό Ορειβατικό Σύλλογο και εκτός από τα διάφορα Γυμναστήρια, και το τμήμα της

σχολής ΤΑΕΚΒΟΝΤΟ.

Επίσης, η Ακαδημία Έρευνας Παραδοσιακών χορών και η Λαογραφική Αρχαιολογική Εταιρεία της πόλης έχουν την δική τους ιστορία, που, μαζί με την Φιλαρμονική του Δήμου Ελασσόνας, έχουν κάνει γνωστή την Ελασσόνα σε όλη την Ευρώπη, την Αμερική και την Ασία. Ο εθελοντισμός στην Ελασσόνα παρουσιάζει μια πρωτόγνωρη ανάπτυξη για τα δεδομένα της πόλης, με τις δράσεις του Συλλόγου Ελασσονιτών Εθελοντών Ενεργών Πολιτών, την τελευταία δεκαετία.

Ξεχωριστή μνεία θα ήθελα να κάνω στον σύλλογό μας με το όνομα: «ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ-ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ, ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ», που εκτός των άλλων δραστηριοτήτων του, εκδίδει το ηλεκτρονικό περιοδικό «Εν Ολύμπω», με επιστημονικά άρθρα Ελασσονιτών.

Όσον αφορά τη διάσωση, διατήρηση και προβολή της ιστορίας και του πολιτισμού του διευρυμένου δήμου Ελασσόνας καθοριστικό ρόλο παίζει η δημοτική βιβλιοθήκη της πόλης, αλλά και οι κατά τόπους βιβλιοθήκες κυρίως των πολιτιστικών συλλόγων των χωριών. Στη δημοτική βιβλιοθήκη, ο επισκέπτης μπορεί να αναζητήσει και να βρει το σύνολο της Ελασσονίτικης βιβλιογραφίας.

Κορωνοϊός Β' (Κάλαντα)

Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ την πόλη!
Την γέννηση γιορτάζουμε κλειστοί στα σπίτια όλοι,
χωρίς γνωστούς και συγγενείς, κάλαντα και τραγούδια,
που ακούγαμε άλλες χρονιές απ' τα μικρά αγγελούδια.
Έτσι κι' εγώ δεν άντεξα απ' την κλεισούρα άλλο
και κάλαντα στους φίλους μου μ' αγάπη θα τους ψάλλω.
Χριστός γεννάται, αγαπητοί, και είθε να μας σώσει
από τον κορωνοϊό, που έχει ισοπεδώσει
όλον τον κόσμο γενικά, τον κόσμο που υποφέρει
και βλέπει το εμβόλιο σαν Βηθλεέμ αστέρι.
Άγιος Βασίλης έρχεται από την Καισαρεία,
μα αντί για δώρα, ο φουκαράς, τρέχει στην εφορία,

γιατί του βάλαν πρόστιμο του Άγιου Βασίλη (!),
αφού SMS δεν φρόντισε, ως όφειλε, να στείλει,
και απ' την βιασύνη του δεν είχε βάλει γάντια,
ούτε και μάσκα φόρεσε! Μεγάλη η κατάντια.
Σ' αυτό το σπίτι ο ιός ποτέ να μην πατήσει,
καθένας δε που κατοικεί χρόνια πολλά να ζήσει.
Απρόσβλητοι να είσαστε, αγαπητοί μου φίλοι,
και λευτεριά να έχετε απ' τον Άγιο Βασίλη...

Λευτέρης Μουφτόγλου
συγγραφέας, ποιητής,
μέλος της ΕΛΒΕ

Ο ΚΕΡΒΕΡΟΣ

Μετά από επιθυμία πολλών φίλων παρουσιάζω σήμερα το θέμα: "Ο Κέρβερος της Βουβάλας". Πρόκειται για το περίφημο εύρημα που για δεκαετίες αποτελούσε το χαμένο θρύλο, όχι μόνο του νομού Λάρισας, αλλά ολόκληρου του Πανελληνίου. Εντοπίστηκε στις 5 Νοεμβρίου 1986 από αστυνομικούς της ασφάλειας Λάρισας και κατασχέθηκε στην Τσαριτσάνη, ύστερα από καλοστημένη παγίδα αγοραπωλησίας.

Η επιχείρηση περιγράφεται λεπτομερέστατα στο φύλλο της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Λάρισας, της 6 Νοεμβρίου του 1986 σε δημοσίευση – ρεπορτάζ του Χρήστου Τσαντίλα, όπου στις στήλες του περιλαμβάνονται πολύτιμες λεπτομέρειες και πλούσιο υλικό για το μοναδικό στο βορειοελλαδικό χώρο βάρους 100 κιλών μαρμάρινο επιτύμβιο κέρβερο, ο οποίος στα πόδια του έχει κεφαλή ανδρικής μορφής και με διαστάσεις 0,94 x 0,34 x 0,30 μέτρα. Βέβαια σύμφωνα με τον επιμελητή αρχαιοτήτων κύριο Τζιαφάλια και με όσα ο ίδιος δήλωσε στο ίδιο τεύχος το βάρος του είναι πάνω από 200 κιλά και όχι 100 που είπε η ασφάλεια.

Ο ίδιος δήλωσε πως το μυθικό αυτό τέρας του Άδη που στο δωδέκατο άθλο του Ηρακλή φέρεται να φυλάει την πόρτα του Άδη κατασπαράζοντας τους νεκρούς που θέλουν να βγουν έχει τρία κεφάλια και όχι ένα. Άρα θα πρέπει να υπάρχουν άλλα δύο τέτοια παρόμοια αγάλματα στην περιοχή και μάλλον θα ήταν εντειχισμένα σε ύψος τουλάχιστον δύο μέτρα από το έδαφος, γιατί έτσι μόνο θα ήταν ορατές οι παραστάσεις τους.

Πιθανολογείται σύμφωνα με τον κύριο καθηγητή ότι οι κέρβεροι βρίσκονταν σε νεκρικό κτίσμα και υποτίθεται ότι φύλαγαν το νεκρό άνδρα. Το άγαλμα ήταν κρυμμένο επιμελώς σε ένα μαντρί από το 1971, όταν και εκλάπη από ερειπωμένο αρχοντικό της Τσαριτσάνης. Συγκεκριμένα σύμφωνα με το ρεπορτάζ του Χρήστου Τσαντίλα και από πληροφορίες που έδωσε μέλος της οικογένειας που έζησε χρόνια σε αυτό το αρχοντικό, όταν γνώρισε το άγαλμα από τη δημοσιευμένη φωτογραφία στο σχετικό ρεπορτάζ της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ είπε τα εξής: "Ο κέρβερος ήταν από

το 1896 εντειχισμένος στο αρχοντικό της οικογένειας που βρίσκονταν στην πλατεία του χωριού και πάνω στη μεσαία κολώνα του πρώτου ορόφου. Κατά την πυρπόληση της Τσαριτσάνης από τα στρατεύματα κατοχής το αρχοντικό καταστράφηκε αλλά η κεντρική κολώνα παρέμεινε όρθια με το άγαλμα ανέπαφο. Το 1971 όταν εκλάπη το άγαλμα η οικογένεια των ιδιοκτητών του αρχοντικού κατήγγειλε την κλοπή στην ασφάλεια Ελασσόνας, αλλά έρευνες δεν έγιναν για τον εντοπισμό του επειδή η εμπορική του αξία δεν ήταν δηλωμένη στο κράτος, επειδή η οικογένεια δεν το έβλεπε σαν αντικείμενο αξίας. Σημειωτέον πως στην επι-

του Βασίλη
Ζαρζώνη
φιλόλογου

χείρηση παγίδα της αγοραπωλησίας το άγαλμα παζαρεύτηκε με το αντάλλαγμα των 3.600.000 δραχ...". Στο ίδιο ρεπορτάζ της εφημερίδας ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ αναφέρεται και η διαπίστωση του επιμελητή αρχαιοτήτων της Λάρισας όπου ανάμεσα στα άλλα περιγράφει πως "ο κέρβερος... πατάει στα μπροστινά του πόδια με ένα κεφάλι ανδρικής μορφής το οποίο σημαίνει ότι το τέρας αυτό φυλάει τον τάφο του νεκρού. Χρονολογικά εντάσσεται στον 1ο αιώνα μ.Χ. Έχει κεφάλι σκύλου σώμα λιονταριού και ουρά φιδιού που καταλήγει σε δύο κεφάλια. Η μορφή απεικονίζεται στο μύθο του Ηρακλή που κατέβηκε στον Άδη και έδεσε τον Κέρβερο. Χρησιμοποιούνταν στους

τάφους των νεκρών για να τους φυλάει...". Στο υπαριθμ 90 φύλλο της εφημερίδας "ΝΕΑ ΕΛΑΣΣΟΝΑ" της Πέμπτης 20 Νοεμβρίου 1986, γίνεται αναδημοσίευση του ίδιου θέματος στην οποία ο εκδότης διευθυντής καταλήγει και προτείνει να επιστραφεί το εύρημα στην Ελασσόνα και να τοποθετηθεί σε αίθουσα της δημαρχίας. Η απάντηση στο θέμα του Κέρβερου έρχεται γραπτή, με ημερομηνία 8/12 με επιστολή προς τον αείμνηστο εκδότη κύριο Αθανάσιο Φουστάνο του τότε προέδρου του μορφωτικού και εκπολιτιστικού συλλόγου Αζώρου, Βασίλη Λευθήρη, η οποία είναι και δημοσιευμένη στο αρχείο της εφημερίδας "ΝΕΑ ΕΛΑΣΣΟΝΑ" στο τεύχος της Δευτέρας 29 Δεκεμβρίου 1986. Επειδή τυγχάνει το πρωτότυπο αυτής της επιστολής να βρίσκεται εδώ και πολλά χρόνια στα χέρια μου το παραθέτω αυτούσιο.

Σήμερα ολοκληρώνω το πρώτο μέρος της παρουσίασης του θέματος: ΚΕΡΒΕΡΟΣ ΤΗΣ ΑΖΩΡΟΥ. Δεν αναφέρονται από τον γράφοντα λεπτομέρειες που αφορούν πρόσωπα και ονόματα που σχετίζονται με δικογραφίες της υπόθεσης, καθόσον αυτά δεν ενδιαφέρουν τον κόσμο και το αναγνωστικό κοινό. Εξάλλου όποιος επιθυμεί είναι εύκολο από τα αρχεία του τοπικού τύπου να αντλήσει αυτές τις λεπτομέρειες.

Στόχος μου παραμένει ο επαναπατρισμός του ευρήματος στο μουσείο της Ελασσόνας. Περιμένω τη σκυτάλη των

προσπαθειών μου να πάρουν στα χέρια τους ο δήμος Ελασσόνας, η τοπική κοινότητα Αζώρου και ο μορφωτικός σύλλογος Αζώρου. Η ανάρτηση όλου του υλικού είναι αφιερωμένη στη μνήμη του προέδρου του πολιτιστικού

συλλόγου της Αζώρου, ο οποίος όλη τη δεκαετία του '80 στάθηκε δίπλα στις αγωνίες των ανθρώπων του χωριού του και με τη δραστηριότητά του βοήθησε, ώστε να προετοιμαστεί ένα γόνιμο έδαφος για να γίνει γνωστή η ιστορικότητα και η αρχαιολογική αξία του οικισμού και να ωριμάσει η συνείδηση στους φορείς και τις υπηρεσίες της πολιτείας για τις ανασκαφικές απόπειρες που ακολούθησαν αργότερα. Υπήρξε δε ένα ελεύθερο πνεύμα με αγάπη στα γράμματα και τον πολιτισμό και με ευαισθησίες στα δημοκρατικά ιδεώδη. Άφησε όμως σε όλους εμάς μια μεγάλη θλίψη, γιατί έφυγε από κοντά μας πολύ νωρίς...

Η ΒΡΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΣΑΡΙΤΣΑΝΗ

Ένα αξιόλογο μνημείο στην ιστορική κωμόπολη της Τσαριτσάνης

Ίσως να φαντάζει και υπερβολικός ο χαρακτηρισμός ως μνημείου μιας - κατά τα φαινόμενα - όμορφης και απλής βρύσης στην Τσαριτσάνη. Μία πηγή ζωής, αλλά συνάμα, και μία κατασκευή του παρελθόντος που είναι πολύ πιο πολύπλοκη απ' ό,τι φαίνεται. Η συνολική της κατασκευή, τόσο υπέργεια όσο και υπόγεια, δικαιολογεί τον τίτλο. Οι μηχανικοί και οι μαστόροι της εποχής της κλήθηκαν να ξεπεράσουν αρκετές δυσκολίες.

Η δραστηριότητα της κοινοτικής αρχής της Τσαριτσάνης, στα τέλη του 17ου προς αρχές του 18ου, καθόρισε καταλυτικά την μορφή του σύγχρονου ιστορικού κέντρου της κωμόπολης, στη συνοικία της Παναγίας. Η γραφική μικρή πλατεία της γειτονιάς με τη βρύση της Παναγίας αποτελεί έργο εκείνης της αρχής. Είναι μία τεχνητή πλατεία που δημιουργήθηκε με επιχωμάτωση του χώρου που ορίζει το κτισμένο τείχος γύρω της. Έργο εξαιρετικά δύσκολο, αν αναλογιστούμε το ιδιαίτερα επικλινές έδαφος. Εκείνη την εποχή, παράλληλα μ' αυτή την πλατεία, κατασκευάστηκε η πανέμορφη πέτρινη

βρύση, ένα εξαιρετο δείγμα της αρχιτεκτονικής της εποχής. Η χρονολογία καταγράφεται στην εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα (διαστάσεων 0,39 x 0.25) η οποία σε 5 σειρές αναφέρει:

+ΕΤΟΥΣ, ΑΨ : ΑΥΓΟΥ, COY ΙΕ. ΕΓΗ, ΝΕΝ Ι ΒΡΙCΙ, ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙ.

Η επιγραφή είναι κεφαλαιογράμματη και παρατηρούνται σε αυτή λίγα ορθογραφικά λάθη:

«ΕΓΗΝΕΝ» αντί «έγινεν» και «ΒΡΙCΙ» αντί «ΒΡΥΣΙ ή ΒΡΥΣΗ».

του **Θανάση Νούσια**
Τεχνολόγος
Συστημάτων Παραγωγής
- Αστυνομικός

Από την επιγραφή αυτή πληροφορούμαστε το έτος κατασκευής, 1700 (ΑΨ), τον μήνα (Αύγουστος), τη μέρα ολοκλήρωσης, 1(ΙΕ) Αυγούστου, αλλά και την ονομασία της (ΒΡΙCΙ της Παναγίας). Η επιγραφή αυτή αποτελεί ιστορική πηγή και εντυπωσιάζει το γεγονός ότι υπολογίστηκε προ της θεμελίωσής της ο χρόνος ολοκλήρωσής της προκειμένου να παραδοθεί τη σημαντική αυτή ημέρα του Χριστιανισμού στον αμιγώς Ελληνικό, και συνεπώς Χριστιανικό, πληθυσμό της πόλης μας τότε.

Εντυπωσιάζει παράλληλα η ονομασία της, καθώς αυτό αποδεικνύει ότι η Εκκλησία δίπλα της προϋπήρχε της βρύσης, συνεπώς κτίστηκε πολύ πριν την αναγραφόμενη πάνω σ' αυτήν ημερομηνία (1749)!

Το κατεξοχήν εντυπωσιακό κομμάτι της κατασκευής της όμως δεν αφορά αυτό που φαίνεται αλλά κυρίως αυτό που δεν βλέπουμε!

Το νερό δεν ανάβλυζε εκεί, αλλά μεταφερόταν υπογείως μέσω πήλινων αγωγών από δύο πλούσιες, αλλά και μακρινές, νερομάνες, γνωστές ως «Πόντικας» και «Τσιούσιος». Για λόγους προστασίας από φθορές και δολιοφθορές ο αγωγός αυτός τοποθετήθηκε σε κλειστή υπόγεια σήραγγα η οποία σκεπάστηκε με μεγάλες σχιστολιθικές πλάκες. Έτσι, ήταν εύκολη και η πρόσβαση σε περίπτωση ζημιών. Παράλληλα η σήραγγα αυτή εξυπηρετούσε και ως κρουψώνα σε δύσκολες στιγμές.

Δυστυχώς, ο μαστορας της βρύσης δεν μας είναι γνωστός, καθώς δεν αναγράφεται πουθενά το όνομά του. Εκείνη την εποχή οι ξακουστοί μαστόροι της Ηπείρου ή «κουδαραίοι», όπως τους έλεγαν, κατασκεύαζαν βρύσες, γεφύρια πύργους και αρχοντικά, που αναγνωρίζονται σήμερα ως σπουδαία δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Η διατήρησή της ως σήμερα στολίζει όλη τη γειτονιά, αλλά παράλληλα, υπενθυμίζει σε όλους την ευαισθησία που πρέπει να επιδεικνύουμε, τόσο σε επίπεδο Αρχών, όσο και απλών πολιτών, όσον αφορά τη συντήρηση, αλλά και την **ανάδειξη**, τέτοιων εξαιρετων κατασκευών των προγόνων μας.

Οι αφιερωτές του Λιβαδίου και της Δολίχης στην πρόθεση 84 της Μονής του Σπαρμού (1633-1674)

Από την Μονή του Σπαρμού έχουν σωθεί τέσσερες προθέσεις. Οι τρεις από αυτές είναι οι υπ' αριθ. 39, 44 και 84 κώδικες της Μονής Ολυμπιώτισσας¹ και η τέταρτη, η οποία ήταν άγνωστη βιβλιογραφικώς, επιστράφηκε στη μονή πριν από λίγα χρόνια από κάποιον που την φύλαγε στο σπίτι του.

Η υπ' αριθ. 39 έχει εκδοθεί πριν από πολλά χρόνια,² η τέταρτη³ προσφάτως και από την υπ' αριθ. 84 εκδόθηκαν τα φύλλα με τους μακεδονικούς οικισμούς⁴ και στον υπό έκδοση 60ό τόμου του *Θεσσαλικού Ημερολογίου* ο γράφων παρουσιάζει τους ελασσονίτικους.

Η υπ' αριθ. 84 πρόθεση⁵ είναι ένα χάρτινο χειρόγραφο, διαστάσεων 21X15 εκ., με 31 φύλλα και στάχωση από δέρμα και χαρτόνι.⁶ Η σύνθεσή της, όπως αναφέρεται στο φ. 1α, άρχισε το έτος 1602, προφανώς με σκοπό να αντιμετωπισθούν κάποια έξοδα της μονής: «*ἀπό τούς ζρι' έτος νά γυρέψις όνομμα*». Η χρονολογία αυτή, όμως, δεν είναι ακριβής, διότι στο φ. 1β αναφέρεται ο «στοριστής τῆς ἐκκλησίας», δηλαδή ο ζωγράφος ο οποίος ιστορήσε, αγιογράφησε, το καθολικό της μονής. Καθώς η ιστορήση έγινε τον Σεπτέμβριο του 1633, όπως είναι βεβαιωμένο, συμπεραίνουμε ότι η καταχώριση των ονομάτων των αφιερωτών άρχισε αυτό το έτος, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα έξοδα της ιστορήσης, και ολοκληρώθηκε στις 26 Ιουλίου του 1674, όπως σημείωσε ο τελευταίος γραφέας της, ο ιερομόναχος Διονύσιος, στο φ. 31α: «*+ έγρῆφη διά χιρός καμού τοῦ εὔτελοῦς δούλου / διονυσίου ιερομονάχου ἐν μηνί Ιουλίου. κς' .// ἦγον ἦς τῆς κς' ἐπί ἔτος αχοδ' . Ἐτελη/θῆ ἡ πρό/θύση*». Η αρχική γραφή διαφέρει αισθητά από την γραφή του Διονυσίου.

Οι ελασσονίτικοι οικισμοί, οι αναφερόμενοι στην εν λόγω πρόθεση, είναι 26. Ανάμεσά τους συμπεριλαμβάνεται και το Λιβάδι, το οποίο αναφέρεται στο φύλλο 27α της πρόθεσης μαζί με την Τούχλιστα, την σημερινή Δολίχη: *χωρίον Τούχληστα και λυβάδι*. Στο φύλλο αυτό είναι γραμμένα τα ονόματα των παρακάτω αφιερωτών από τους δύο οικισμούς:⁷

Κυριάκης Μπονάκης και η γυνή αυτού Ασημίνα και η

του **Κώστα Σπανού**
συγγραφέα, εκδότη,
του περιοδικού
Θεσσαλικό Ημερολόγιο

θυγάτηρ αυτής Στολίνα.
Ιωάννης Στατήρης της Φροσύνας
Κυριακού Στατήρα.
Παράσκης τον πετέρα του Δήμο και έτερη γυνή
Κάλω.
Γιαννού Λάζαρη.
Κυριάκος Τζήμορας.
Μίχος Φαρμακιώτης.
Κυριάκης Μπαίλας και η γυνή Μαρία Τελημά-
ρω.
Μάνος του Κυριάκου και η γυνή Ευγενή.
Καρβούνης ιερέας και η μήτηρ Μαρία.
Ευγενή του Χουλιαρά.
Λουλούδα του Μπονάκη, η νύμφη Κάλω, αδελφή
του Κώστα του Μάρκου.
Κάλω, η γυνή του Γαλανού.

Γέργος Ζέρβας.
Χαρίσης Γέργου και Μαρίας.
Σοφιανός Ζέρβας.
Γέργος της Μασάτινας.
Αρχόντω, η μήτηρ του Δήμου.
Στάθω, η γυνή του Δήμου του Βλάχου.
Πούλω, η νύφη της Στατήρης.
Στάικος ιερέας.
Νίκος Ανυφαντή, υιός του Κύρκου.
Ιωάννης Κυρίανας πρεσβυτέρας.
Κυριάκης του Ρούπα (. . .).⁸

Από τα παραπάνω ονόματα των αφιερωτών ίσως δεν σώζεται κανένα σήμερα στους δύο γειτονικούς οικισμούς, καθώς δεν είχαν καταγραφεί ποτέ σε κάποιο επίσημο βιβλίο, όπως είναι σήμερα τα δημοτολόγια, οπότε ο καθένας μπορούσε να αλλάζει το επώνυμό του κατά βούληση. Οι περισσότεροι, πάντως, αναφέρονται με το όνομα του πατέρα τους.

Εντύπωση προξενεί το επώνυμο Βλάχος, το οποίο έφερε, προφανώς, ένας κάτοικος της Δολίχης, διότι στο Λιβάδι δεν ήταν δυνατόν να ονομάζεται κάποιος Βλάχος, αφού όλοι οι κάτοικοί του είναι βλαχόφωνοι. Από τα παράξενα ονόματα είναι του ενός ιερέα (Καρβούνης)! Εντυπωσιακή, πάντως, είναι η παρουσία των αρχαίων ονομάτων Ευγενή, Κάλω, Στατήρης, Στατήρα, Στατήρω και των μεσαιωνικών Κυρίανα και Σοφιανός.

1. Ευάγγ. Σκουβαράς, *Ολυμπιώτισσα*, ΚΕΜΝΕ, Αθήνα 1967, 244-245, 251-253, 300.

2. Στάθης Ανδρώνης, «Ένα σπαρμιώτικο χειρόγραφο, 1602-1798», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 9 (1986) 9-13 και τα ονόματα των αφιερωτών στους τόμους 10-15.

3. Κώστας Σπανός, «Ονόματα αφιερωτών από οικισμούς του Ολύμπου σε μία άγνωστη πρόθεση της Μονής του Σπαρμού, 17ος-18ος αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 55 (2009) 129-144.

4. Βασίλης Κ. Σπανός, «Οι μακεδονικοί οικισμοί σε μία

πρόθεση της Μονής του Σπαρμού, 1602-1674», *Μακεδονικά*, 2008 (Θεσσαλονίκη 2008) 47-58.

5. Οφείλουμε πολλές ευχαριστίες στην αδελφότητα της Μονής του Σπαρμού και ιδιαίτερος στον αρχιμανδρίτη Βασίλειο για την παραχώρηση ενός φωτοαντιγράφου, σε ηλεκτρονική μορφή, της πρόθεσης, χάρη στο οποίο έγινε δυνατή η μεταγραφή και η μελέτη της.

6. Ευάγγ. Σκουβαράς, *ό. π.*, σ. 300.

7. Αποκαθιστώ την ορθογραφία των ονομάτων.

8. Ακολουθούν λίγα ονόματα μεταγενέστερης εποχής.

Η Μονή της Χώρας

Η Μονή της Χώρας (Καριγιέ Τζαμί) ιδρύθηκε τον 11ο αιώνα και ανακαινίσθηκε στα 1310 με 1320, από τον λόγιο, μέγα λογοθέτη και πανεπιστήμονα Θεόδωρο Μετοχίτη. Εκτός από τον κυρίως ναό, έχει δύο εξωνάρθηκες κι ένα ιδιαίτερο νεκρικό παρεκκλήσι μ' εξαισίες τοιχογραφίες. Οι θόλοι της οροφής και οι τοίχοι πάνω από τις ορθομαρμαρώσεις είναι γεμάτοι ψηφιδωτά, με σκηνές από τη ζωή της Παναγίας και την παιδική ηλικία του Χριστού, ενώ τα πάθη αναπαρίστανται στο Ιερό.

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των ψηφιδωτών είναι η αίσθηση του χώρου, η κίνηση, η προοπτική του και η υψηλή αισθητική, θεωρείται δε η σπουδαιότερη ενότητα ψηφιδωτών σ' όλη την Ανατολή. (Υπάρχει, ωστόσο, και στη Δύση μια ανάλογη ενότητα, αλλά όχι τόσο ποιοτική, στον Άγιο Μάρκο στη Βενετία, που κατασκευάστηκε και αυτή από βυζαντινούς τεχνίτες). Στην «Επταβηματίζουσα» (το «στρατάρισμα» δηλαδή του μωρού), η μικρή Παναγία βαδίζει διστακτικά προς τη μητέρα της, ενώ η τροφός πίσω της την προσέχει. Το στοιχείο αυτό, αποδεικνύει τη διατήρηση της αρχαιοελληνικής παράδοσης στη βυζαντινή τέχνη και παρουσιάζει κοινά στοιχεία σε ανάλογες σκηνές στην Santa Maria Novella της Φλωρεντίας, που ζωγράφησε ενάμισυ αιώνα αργότερα (γύρω στο 1480) ο Domenico Giraldaio.

Όμως, το συγκλονιστικό σύνολο της Μονής της Χώρας είναι το λεγόμενο, **νότιο ταφικό παρεκκλήσι**, με τις τοιχογραφίες (fresco), εκεί όπου θάβονταν μέλη της βασιλικής οικογένειας. Και κυρίως, η **συνταρακτική «Ανάστασις»**

της **Δέσποινας Χίντζογλου - Αμασιλίδου**
γιατρού,
μέλος της Ε.Λ.Β.Ε

στην κόγχη του Ιερού, η σπουδαιότερη επιείχια ζωγραφική ολοκλήρου του Βυζαντίου... Εδώ, ο Χριστός ντυμένος κατάλευκο χιτώνα που λάμπει... «αναβαλλόμενος το φως ώσπερ ιμάτιον», εισβάλλει στη σύνθεση ως νικητής του θανάτου και με μία κίνηση σέρνει κυριολεκτικά τους πρωτόπλαστους, Αδάμ και Εύα, έξω από τους τάφους τους. Κάτω από τα πόδια Του είναι ο Άδης αλυσοδεμένος, με τις θύρες του βασιλείου του παραβιασμένες από τον ίδιο τον Χριστό. Στο βάθος αχοφέγγει το πρώτο φως της αυγής, που χρωματίζει τις στρατιές των επίσης αναστημένων Προφητών και Αγίων. Όλα συμβολικά και μαζί πραγματικά. Σωστό σάλπισμα ζωής! Εν τέλει η αναγέννηση, θείο θαύμα, αποκαλύπτεται σε πνευματικό και αισθητικό επίπεδο, σε όλο της το μεγαλείο, τη στιγμή που ο Βυζαντινός πολιτισμός βρίσκεται στο ιστορικό του απόγειο!

Τελικά, τέτοια μνημεία, σαν την Αγία Σοφία και τη Μονή της Χώρας, δεν κινδυνεύουν (ούτε θα κινδυνέψουν ποτέ) από κατώματα της ιστορίας και κακόγουστα παιχνίδια της πολιτικής. Μένουν εκεί, απείραχτα από το χρόνο, για να κηρύσσουν το μήνυμά τους στην αιωνιότητα και κανείς δεν μπορεί να τα βλάψει, να τα αγνοήσει ή να τα ξεχάσει.

Γι' αυτό δεν χρειάζεται να λυπόμαστε! Αντίθετα, πρέπει να μελετούμε με πάθος

την αδιαίρετη Αναγέννηση... Ανατολής και Δύσης, και τη Βυζαντινή Ιστορία, ή καλύτερα την Ιστορία της Ρωμανίας, μέσα από την οποία θα κατανοήσουμε την ιστορική μας συνέχεια!

Λίγο ακόμα...

Οπάλι της Μεσογείου,
Θεϊκή κατοικία.
Για ένα χρησμό στους Δελφούς,
για μια σπονδή στο Σούνιο.
Κρατήσου.
Κόσμημα του κόσμου,
Φως των φώτων.
Με τον λογισμό ενός Σωκράτη.
Με την ιαχή ενός Λεωνίδα.
Κρατήσου.

Γαλανόλευκη.
Αρχέγονο ταξίδι.
Στην ίδια ρότα,
στον ίδιο νόστο,
για μια άλλη Ιθάκη.
Λίγο ακόμα ...
Μέχρι ν' ανθίσουν οι αγριανθοί.
Μέχρι να στεριώσει το αμάραντο.
Κρατήσου.

του **Μιχάλη Παπασούλου**
εκπαιδευτικού

«Μοιρολόι της φώκιας» Χριστούγεννα 2020

Φτάνοντας στο τέλος μιας ζοφερής χρονιάς και αναλογιζόμενοι όλα εκείνα που υποχρεωθήκαμε να ζήσουμε, αναμένουμε σαν όαση τις γιορτινές μέρες της γέννησης του Θεανθρώπου, απενίζοντας με αισιοδοξία τον ερχομό του νέου έτους.

Αναζητούμε το φως που θα μας οδηγήσει στη νέα καθημερινότητα, βοηθώντας μας να ανασυγκροτήσουμε τις δράσεις μας, τις σκέψεις μας και να απαλλαγούμε από εκείνα που μας βάραιναν χρόνια τώρα, όπως η οικονομική κρίση του 2009-10, τα ακραία περιβαλλοντικά γεγονότα, οι υγειονομικές εξελίξεις, η πανδημία του 2019-2020 και η καραντίνα των τελευταίων μηνών.

«Σα νά'χαν ποτέ τελειωμό τα πάθια και οι καημοί του κόσμου;», διερωτάται χαρακτηριστικά ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης στο «Μοιρολόι της φώκιας».

Και πόσο δίκαιο έχει! Ο κόσμος όλα αυτά τα χρόνια αγωνίστηκε, κλονίστηκε, θρυμματίστηκε και γονάτισε στο βάρος των παθών και δυσκολιών που καλέστηκε να αντιμετωπίσει. Ήρθε σε σύγκρουση με τις επιθυμίες και τις απολαύσεις του, τα «θέλω» και τα «μπορώ» του, τα «έχω» ή τα «δεν έχω» και τα «θέλω όλο και περισσότερα». Αέρας αβεβαιότητας και μελαγχολίας πλανήθηκε στην ατμόσφαιρα. Οι αγωνίες του, τα πάθη και επιθυμίες του επέδρασαν στην ψυχοσύνθεσή του και στην προσπάθειά του να ισορ-

της **Ελένης Μπλιούμη**
εκπαιδευτικού

ροπήσει και να επιβιώσει. Αυτά τα Χριστούγεννα σίγουρα θα είναι διαφορετικά για όλους μας. Θα είναι μοναχικά και τόσο απλά, θα κουβαλούν συμβάντα που θα μας κάνουν να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν είμαστε άπρωτοι. Θα κατανοήσουμε την πραγματική ουσία των Χριστουγέννων και θα νιώσουμε τη ζωή, θα δούμε τριγύρω μας καθαρότερα, θα αντιληφθούμε το περιβάλλον, θα χαρούμε τη φύση, θα έρθουμε πιο κοντά στο συνάνθρωπο και στην οικογένεια. Οι γρήγοροι ρυθμοί της μέχρι τώρα καθημερινότητας προσπερνούσαν το χρόνο, τις εποχές, τον άνθρωπο, τη ζωή. Ως εδώ όμως! Το τοπίο είχε θολώσει και μας εμπόδιζε να σηκώσουμε τα μάτια

μας στον ουρανό. Δεν μας πτόησαν οι περσινές φωτιές που κατέστρεψαν χιλιάδες εκτάσεις σε όλο τον κόσμο, ξεπεράσαμε γρήγορα τους σεισμούς που έθαψαν χωριά ολόκληρα, κατέστρεψαν και εξαφάνισαν ζωές, αδιαφορήσαμε για την πείνα που μαστίζει λαούς, παραβλέψαμε στις πλημμύρες, δεν βλέπαμε τη γη που αργοπέθαινε.

Ήρθε η ώρα να νικήσουμε τους εγωισμούς μας, να νιώσουμε το συνάνθρωπό μας, να τον βοηθήσουμε, να σηκώσουμε το κεφάλι ψηλά και να πούμε ένα μεγάλο «Ευχαριστώ» στο Δημιουργό μας. Ήρθε η ώρα τα διαφορετικά αυτά Χριστούγεννα του 2020, να γεμίσουν την καρδιά μας απλότητα, ενσυναίσθηση και αγάπη.

Καλά και ευλογημένα Χριστούγεννα!

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ ΕΘΙΜΟ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΙΟΥ

Τα Λουκατσάρια ή Ρογκατσάρια

Τα λουκατσάρια είναι ένα έθιμο, που διαδραματίζεται την ημέρα της πρωτοχρονιάς και μερικές φορές των Φώτων, στο Βλαχογιάννι. Τα λουκατσάρια είναι άντρες ντυμένοι με τις παραδοσιακές στολές, οι λεγόμενοι «Καπεταναραίοι». Μαζί τους είναι και μερικές «νύφες», άντρες ντυμένοι γυναίκες, οι οποίες κρατάνε στο χέρι ένα πορτοκάλι. Συνήθως, κάθε νύφη αποτελεί ζευγάρι με έναν καπετάνιο.

Μόλις τελειώσει η Θεία Λειτουργία της Πρωτοχρονιάς, ο Πρωτοκαπετάνιος, αρχηγός του Λουκατσαριού και συνήθως ο μεγαλύτερος σε ηλικία συμμετέχων, καλεί όλους τους Καπεταναραίους να μαζευτούνε σφυρίζοντας δυνατά. Μόλις συγκεντρωθούν όλοι στην Ράχη δίπλα από την εκκλησία, ξεκινούν με την συνοδεία ορχήστρας το γύρο του χωριού. Γυρίζουν τις γειτονιές χορεύοντας και οι κάτοικοι τους υποδέχονται με μεζέδες, γλυκά και τσίπουρο. Επίσης, δίνουν χρήματα για κάποιο κοινωφελή σκοπό. Παλαιότερα, τα λουκατσάρια είχαν άλογα όπου φόρτωναν τα αγαθά που τους πρόσφερε ο κόσμος. Πήγαιναν ακόμα

και στα διπλανά χωριά τις επόμενες μέρες.

Αφού τελειώσει ο γύρος του χωριού, κατευθύνονται στην πλατεία, όπου στήνεται ο μεγάλος χορός. Εκεί γίνονται και διάφορες φιγούρες από τους Καπεταναραίους με το σύνθημα - σφύριγμα του Πρωτοκαπετανίου. Στο κέντρο της πλατείας υπάρχει στρωμένο τραπέζι με φαγητό, κρασί ή ουίσκι για να τρώνε και να πίνουν οι συμμετέχοντες. Ωστόσο, μέσα στο χορό έχουμε και την παρεμβολή «ξένων» στοιχείων όπως «αρκούδες», «γκαμήλες» και «καραγκιόζηδες». Αυτοί κάνουν διάφορα αστεία και ζητούν χρήματα από τον κόσμο για λογαριασμό τους. Στο γλέντι σιγά - σιγά μπαίνουν όλοι οι κάτοικοι του χωριού και συνεχίζεται για ώρες. Οι μασκαρεμένοι και τα πειράγματα δίνουν μια Διονυσιακή χροιά στο έθιμο και επιβεβαιώνουν την αρχαιότητά του. Τα τελευταία χρόνια γίνεται με μεγάλη επιτυχία η αναβίωση του εθίμου και ελπίζουμε να συνεχιστεί.

Νακούλας Γιώργος
φιλόλογος

Χριστούγεννα πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου!

«Χριστούγεννα πρωτούγεννα πρώτη γιορτή του χρόνου! Για βγάτε διέτε μάθετε πως ο Χριστός γεννιέται. Γεννιέται κι ανατρέφεται στο μέλι και στο γάλα. Το μέλι τρων οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες και το μελισσοβότανο το λούζονται οι κυράδες»

Καλήν εσπέραν (ή «καλήν ημέραν») άρχοντες,
κι αν είναι ορισμός σας,
Χριστού την θείαν Γέννησιν
να πω στ' αρχοντικό σας.

Χριστός γεννάται σήμερα
εν Βηθλεέμ τη πόλει,
οι ουρανοί αγάλλονται
χαίρετ' η φύσις όλη.

Εν τω σπηλαιώ τίκτεται
εν φάτνη των αλόγων
ο Βασιλεύς των ουρανών
και Ποιητής των όλων.

Τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα διηγούνται τη γέννηση του Χριστού και την επίσκεψη των μάγων στη φάτνη του. Κάθε τόπος στην Ελλάδα έχει τη δική του παραλλαγή. Στον τόπο μας, τα παραπάνω κάλαντα είναι αυτά που γνωρίσαμε σαν ήμασταν παιδιά και τρέχαμε χαρούμενα από σπίτι σε σπίτι. Όλα με τον δικό τους ιδιαίτερο σκοπό και ξεχωριστή μελωδία προσεγγίζουν το θέμα της γέννησης του Χριστού από διαφορετική σκοπιά. Πέρα από το βασικό θέμα τους, τα κάλαντα επαινούν το σπίτι και την οικογένεια, με ευχές και επαίνους για το νοικοκυριό και την ευημερία του.

Τα κάλαντα της πρωτοχρονιάς στον τόπο μας:

Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά,
ψιλή μου δενδρολιβανιά,
κι αρχή καλός μας χρόνος,
εκκλησιά με τ' άγιο θρόνο.

Αρχή που βγήκε ο Χριστός,
άγιος και πνευματικός
στη γη να περπατήσει
και να μας καλοκαρδίσει.

Άγιος Βασίλης έρχεται
και όλους μας καταδέχεται
από την Καισαρεία
σ'εις'αρχόντισσα κυρία.

Βαστάει εικόνα και χαρτί,
ζαχαροκαντιοζύμωτη
χαρτί και καλαμάρι,
δες και με το παληκάρι

Στο πρώτο μέρος, στις δύο πρώτες στροφές γίνεται αναφορά στην έλευση του καινούριου χρόνου και στην γέννηση του Χριστού. Στο δεύτερο μέρος, υμνείται ο Άγιος Βασίλειος. Η εορτή του Αγίου Βασιλείου καθιερώθηκε από τους πρώτους Χριστιανούς την 1^η Ιανουαρίου ως αντικατάσταση της παλαιότερης γιορτής των καλένδων. Επίσης η ημερομηνία αυτή συμπίπτει με το θάνατο του Αγίου Βασιλείου την 1^η Ιανουαρίου 379. Ο Άγιος Βασίλειος ενσαρκώνει το πνεύμα του νέου έτους. Είναι ο ζευγολάτης αλλά και ο μορφομένος οδοιπόρος που έρχεται από τη μακρινή Καισαρεία. Βαστάει χαρτί και καλαμάρι, αλλά παρόλα αυτά οι χωρικοί του ζητούν να κάτσει να φάει και να τραγουδήσει. Εκείνος αρνείται το δεύτερο λέγοντας ότι δε γνωρίζει παρά μόνο γράμματα. Ακουμπά τότε

της Δρ Ευαγγελία
Ράπτου

Μεταδιδακτορική
Ερευνήτρια
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Τ. Ε.Π.Α.Ε.Σ.

το ραβδί του και εκείνο ανθίζει. Το σύμβολο του ραβδιού που ανθίζει υπάρχει από την αρχαιότητα, είναι η συκιά που πέταξε φύλλα, μόνο που εδώ το ραβδί συνδέεται με τα γράμματα, συμβολίζοντας έτσι την αναγέννηση της φύσης με τη γνώση, τη σοφία και την αλήθεια που προέρχεται μόνο από τον χριστιανικό Θεό.

Την παραμονή των Φώτων ψάλλονται τα κάλαντα που υμνούν τη βάπτισή του Χριστού. Οι πρώτοι Χριστιανοί έμεναν ξάγρυπνοι ολονυχτίς με αναμμένες λαμπάδες, προμηνύοντας έτσι τον επερχόμενο Φωτισμό. Εξ ου και η ονομασία Θεοφάνεια, Φώτα. Ο αγιασμός του νερού.

Σήμερα τα φώτα κι ο φωτισμός, η χαρά μεγάλη κι ο αγιασμός.

Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό κάθεται η κυρά μας η Παναγιά.

Σπάργανα κρατάει, κερύ κρατεί και τον Άγιο Γιάν-

νη παρακαλεί:

«Άγιο Γιάννη αφέντη και Πρόδρομε, βάφτισε και μένα Θεού παιδί...»

Κυρίαρχο στοιχείο σ' αυτήν την περίοδο είναι η εορταστική ατμόσφαιρα που μεταδίδεται μέσω των καλάντων. Στις μέρες μας βέβαια αυτή η ατμόσφαιρα τείνει να ξεχαστεί. Από τη μια μειώνονται οι «καλαντιστές», από την άλλη όμως και ο κόσμος δεν ανοίγει πια εύκολα την πόρτα του στα κάλαντα ούτε έχει την υπομονή να τα ακούσει ολόκληρα. Πολλές φορές με ένα ξερό «Μας τα' πάνε άλλοι» διώχνουμε τους απογοητευμένους «καλαντιστές», χωρίς να γνωρίζουμε ότι εκείνη τη στιγμή δεν κλείνουμε την πόρτα μόνο σε εκείνους, αλλά και σ' ένα από τα παλαιότερα έθιμα του λαού μας.

Μέρος αναπόσπαστο της γιορτής αποτελεί ο στολισμός του χριστουγεννιάτικου δένδρου. Το χριστουγεννιάτικο δέντρο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γερμανία στο τέλος του 16ου, αλλά έως τις αρχές του 19ου αιώνα δεν ήταν διαδεδομένο ευρέως - τοποθετούνταν μόνο στις εκκλησίες. Ως Χριστιανικό σύμβολο, συμβολίζει την ευτυχία που κρύβει για τον άνθρωπο η γέννηση του Χριστού. Σταδιακά το δένδρο άρχισε να γεμίζει με διάφορα χρήσιμα είδη- κυρίως φαγώσιμα κι αργότερα ρούχα κι άλλα είδη καθημερινής χρήσης συμβολίζοντας την προσφορά των Θείων Δώρων. Στην σύγχρονη Ελλάδα το έθιμο το εισήγαγαν οι Βαυαροί με τον στολισμό στα ανάκτορα του Όθωνα το 1833. Μετά τον το Β' παγκόσμιο πόλεμο το δέντρο με τις πολύχρωμες μπάλες μπήκε σε όλα τα ελληνικά σπίτια. Στην ορεινή Ελλάδα συνήθιζαν να στολίζουν με γλυκά, καρπούς, κορδέλες τα δένδρα, σαν προσφορές για τους καλικατζάρους και τις νεράιδες, και το σπίτι με πρασινάδες και καρπούς, ως ευχή αφθονίας, χωρίς διακοπή από την αρχαιότητα. «Το χριστουγεννιάτικον δένδρον συμβολίζει την αιωνιότητα της ζωής, διότι δεν γηράσκει και δεν χάνει, επομένως, την νεότητά του».

Τα Χριστούγεννα η εορτή της ανάμνησης της γεννήσεως του Ιησού Χριστού, δηλαδή, αποτελούν την μεγαλύτερη γιορτή του Χριστιανισμού, ημέρες χαράς για όλον τον Χριστιανικό κόσμο.

Πλησιάζουν Χριστούγεννα! Αν το κουδούνι ηχήσει, ας ανοίξουμε την πόρτα και ας ακούσουμε τα κάλαντα. Και η καινούρια χρονιά σίγουρα θα είναι καλύτερη!

«Είναι καλό να θυμόμαστε ότι ολόκληρο το σύμπαν, με μια μηδαμινή εξαίρεση, αποτελείται από άλλους»